

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Lidé *i* muly
Funkčně ekvivalentní překlad černošské angličtiny
Bakalářská práce

Autor: Bc. Hana Pavlisová

Vedoucí práce: Dr. Filip Krajník

Olomouc 2014

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci/diplomovou práci na téma: „název diplomové práce“ vypracoval(a) samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl/a jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis

OBSAH

Úvod.....	6
1. Specifika Black English	8
1.1 Hledisko gramatické	10
1.2 Hledisko fonetické	11
1.3 Slovní zásoba	12
2. Výskyt v literatuře do první poloviny 20. století.....	14
2.1 Techniky využití dialektu.....	16
3. Lidé <i>i</i> muly	18
4. Komentář k překladu.....	30
4.1 Gramatika.....	32
4.2 Syntax a struktura textu.....	33
4.3 Rovina tvaroslovná	37
4.4 Rovina hláskotvorná	39
4.4.1 Skupiny hlásek	41
4.5 Pravopis a fonetický zápis.....	42
4.6 Rozdíly v řeči postav.....	45
4.7 Rovina lexikální	47
4.7.1 Název.....	47
4.7.2 Výběr slovní zásoby	48
4.7.3 Specifická slovní zásoba.....	48
4.7.4 Dovysvětlování.....	51
4.7.5 Geograficky vymezená slovní zásoba	52
4.8 Říkanky a idiomy	55
Závěr.....	59
Summary	62
Anotace.....	65

Seznam použité literatury	67
---------------------------------	----

Úvod

Cílem této práce je autorský překlad úryvku z díla Zory Neale Hurstonové *Mules and Men*, doplněný o překladatelský komentář. Přestože Zora Neale Hurstonová patří mezi prominentní afroamerické autory, do češtiny doposud nebylo přeloženo žádné z jejích děl.

Autorka se řadí mezi významné představitele tzv. Harlemské renesance, kulturního hnutí amerických černochů z dvacátých a třicátých let minulého století, jež je charakterizováno rasovou hrdostí a snahou o boj proti předsudkům a stereotypům prostřednictvím umění. Narodila se v roce 1891 v Alabamě, ale od svých tří let vyrůstala v Eastonville na Floridě. Později na Columbia University vystudovala antropologii a spolu se známým antropologem Franzem Boasem se zúčastnila etnografického výzkumu. Mezi významná díla Hurstonové patří román *Their Eyes Were Watching God* (1937) a folklorní sbírka *Mules and Men* z roku 1935, ve které autorka navštíví svoje floridské přátele z dětství a požádá je, aby jí převyprávěli všechny ty příběhy, které si běžně vykládají, když nemají co na práci a posedávají na verandě před domem. Její přátelé se rychle zbaví ostychu a naprosto nenuceně a uvolněně, a tedy bez snahy imitovat standardní angličtinu, vypráví svoje příběhy. Jak uvádí Sylvia Holtonová (1984, s. 124), „dětství na Floridě a formální vzdělání v antropologii a folkloristice pod vedením Boase vytvořilo jedinečnou kombinaci, díky které dokázala popsat temperament moderní černošské kultury na venkově“.¹ Toho autorka dosahuje především věrným záznamem specifické mluvy venkovských černochů své doby („Ah'll bet, Ah'll pull 'em fish out de lake befo' y'all git yo' bait dug“ [1995, s. 95]).

Pro tento druh mluvy existuje v angličtině mnoho názvů. Holtonová (1984, s. 17) shrnuje některé z nich: dnes již zastaralé a politicky nekorektní „Negro dialect“ nebo „Non-Standard Negro dialect“, poněkud obskurní „Ebonics“ a „Merican“ a modernější „Black English Vernacular“ a „African American Vernacular English“. V češtině bychom si mohli vybrat mezi „černošskou angličtinou“ nebo „afroamerickou angličtinou“. My jsme se však rozhodli referovat k danému druhu angličtiny jednoduše jako k „Black English“, zkráceně tedy BE, přestože byl tento termín frekventovaný především v 60. a 70. letech minulého století. Jak uvádí přední autor lingvistických prací o BE Ralph W. Fasold ve své studii *Tense and Form Be in Black English* (1969, s. 763), „budeme používat termín Black English, jednak

¹ „childhood experiences in Florida, along with her formal training in anthropology and folklore under Boas, formed an unusual combination that made it possible for her to portray in fiction the liveliness of modern black rural culture.“ Není-li uvedeno jinak, jedná se o vlastní překlad.

abychom se vyhnuli negativním konotacím spojených se slovy jako ‚substandardní‘, ‚dialekt‘ a ‚nestandardní‘ a jednak abychom využili současného trendu používání slova ‚black‘ jakožto pozitivního vyjádření rasové identity“.¹ Jak dodává Holtonová (1984, s. 17), „je to přídavné jméno, které se pro afroameričany stalo symbolem síly a jednoty“.²

Co je to BE, v čem se liší od standardní americké angličtiny a kdo jí mluví, je vysvětleno v první kapitole teoretické části práce. Dále jsou v několika podkapitolách popsána její specifika z hlediska fonetického a gramatického, krátká zmínka se věnuje i slovní zásobě. Kapitola druhá shrnuje historii výskytu BE v americké fikci a vysvětluje, za jakými účely autoři využívají dialekty a jak dosahují kýženého efektu, aniž by dialekt působil na čtenáře rušivě.

Druhá část práce je praktická a je taktéž rozdělena do dvou částí: v první z nich je prezentován vlastní překlad úryvku z povídkového souboru *Mules and Men*. Úryvek byl vybrán na základě zastoupení oněch specifických jevů, popsaných v první kapitole. Zbytek práce je věnován odbornému překladatelskému komentáři, ve kterém je věnována pozornost výběru konkrétních překladatelských řešení na všech úrovních textu a problematikým pasážím originálu.

Použité zdroje se dají rozdělit do tří kategorií. Primárním zdrojem je samotná sbírka *Mules and Men*. Mezi sekundární zdroje patří jak popularizační publikace (jako například *English in Black and White* od Robbinse Burlinga), tak publikace zaměřené spíše na odborné čtenáře (*Black English* od J.L.Dillarda, *Beyond Ebonics* od Johna Baugha), nebo zcela odborné studie zabývající se konkrétními rysy BE („The Rise of Be as an Aspect Marker in Black English Vernacular“ od Johna Myhilla). Zároveň se do sekundárních zdrojů řadí translatologická literatura jako *K teorii i praxi překladu* od Dagmar Knittlové nebo *In Other Words* od Mony Bakerové. Jako terciární zdroje se dají označit české překlady původně anglicky psaných knih, ve kterých se BE vyskytuje (*Barva nachu*, *Prezident Krokadýlů*, *Pohádky strýčka Rémuse* a další) a v nichž jsme nacházeli inspiraci.

¹ „We will use the term Black English, both to avoid the negative connotations of words like ‘sub-standard’, ‘dialect’, and ‘non-standard’ and to take advantage of the current use of the term ‘black’ as a positive term of racial identity.“

² „It is an adjective that has come to connote strength and unity to black people.“

1. Specifika Black English

Black English byla po desetiletí považována za nelogický, nestrukturní jazyk bez jasně daných zákonitostí (Speicherová 1992, s. 384). Teprve v 60. letech 20. století se rozbujel vědecký zájem o pochopení a vysvětlení jak pravidel, tak i původu tohoto jazykového útvaru. Jak uvádí Holtonová (1984, s. 36), primárními cíly tohoto zkoumání bylo vyvrátit všeobecně rozšířené názory, že Black English (dále jako BE) je vlastně jen zkomolená standardní angličtina, kterou černoši mluví proto, že jim jejich nedostatečná mentální kapacita neumožňuje naučit se standardní angličtinu bez chyb. Podobná vysvětlení spolu s „odvěkým spojením správné mluvy a správných mravů“ (Speicherová 1992, s. 384)¹ tak nahrávala různým sporným a z dnešního pohledu nepřipustným teoriím, jako např. teorii kulturní deprivace nebo teorii o rasové nadřazenosti. Jak ovšem uvádí Labov, v rozporu s těmito teoriemi je fakt, že se „všichni lingvisté [...] shodují na tom, že nestandardní dialekty jsou vysoce strukturní útvary, a nepovažují je za směsici chyb, které vznikly tím, že se jejich mluvčí nedokázali naučit standardní angličtinu“ (1972, s. 237).²

Názorů na původ a vývoj BE se vystřídal několik, nicméně uvedeme si pouze ten, ke kterému se badatelé v současnosti přiklánějí nejvíce (více viz Holtonová, Dillard nebo Burling). Původně vznikla BE jako tzv. *lingua franca*, neboli tzv. *pidgin* varianta angličtiny, což je značně zjednodušený jazykový systém, používaný především v komunikaci obchodníků. Pidgin je podle Dillarda jazyk, který nemá rodilé mluvčí a slouží pouze pro nejzákladnější komunikaci (1973, s. 303), v tomto případě mezi černými otroky a bělošskými obchodníky nebo majiteli. Na americkém kontinentu neměli černoši žádný vzor standardní angličtiny, který by mohli imitovat, protože do kontaktu s bělochy se dostávali jen sporadicky (Burling 1973, s. 112), a jelikož pracovali na plantážích s otroky z různých kmenů či států, z nichž každý mluvil jiným jazykem, byli nuceni komunikovat touto variantou angličtiny i mezi sebou (Holtonová 1984, s. 26). Postupem času však přestala jejich komunikačním potřebám dostačovat, a adaptovali si tak pidgin pro svoje potřeby – gramatický systém se zregularizoval, slovní zásoba rozšířila a z původní jednoduché pidgin varianty se stala kreolština (Holtonová 1984, s. 27). Ta se však nadále vyvíjí a následkem rostoucího kontaktu se standardní angličtinou dochází k tzv. dekreolizaci, tedy procesu, během něhož se kreolština

¹ „the centuries-old affiliation between good grammar and good morals“

² „All linguists agree that nonstandard dialects are highly structured systems; they do not see these dialects as accumulations of errors caused by the failure of their speakers to master SE.“

stále více přibližuje dominantnímu jazykovému systému (Holtonová 1984, s. 28). Jak uvádí Myhill ve své studii „The Rise of Be as an Apect Marker in Black English Vernacular“ (1988, s. 304), lingvisté pozorují mnohé změny oproti starším stádiím BE, což naznačuje, že se BE jednak dále odchyľuje od ostatních dialektů, ale především že nestagnuje a neustále se vyvíjí a proměňuje – od jazyka otroků až po dnešní pouliční rap.

Pokud jde o distribuci BE, panuje ve vědecké komunitě značný rozpor mezi dvěma skupinami badatelů: lingvisty a dialektology. Dialektologové pod vedením Ravena McDavida a Hanse Kuratha tvrdí, že onou dominantní charakteristikou, která bude dialekt určovat, je v každém případě region (Holtonová 1984, s. 38). Shodně píše i Wilkins: „BE je spíše regionální než rasová, tzn. spíše jižanská než černošská [...] takzvaná Black English je v podstatě ta stejná ledabyle mluvená angličtina, kterou mluví nevzdělaní a chudí běloši na Jihu“ (Wilkins in Speicherová 1992, s. 386).¹

S názory dialektologů ovšem nesouhlasí řada významných lingvistů jako Labov, Dillard, Fasold nebo Wolfram. Ti všeobecně tvrdí, že BE je sice dialekt, ovšem překračuje hranice regionu a do jisté míry i sociální třídy – podle J. L. Dillarda mluví BE v USA na 80% černochoů a zastává názor, že „v určování dialektu [jsou] sociální faktory důležitější než faktory rasové nebo geografické“ (1973, s. 229 - 230).² Znamená to tedy, jak vysvětľuje Labov, že černý teenager z Harlemu bude mluvit stejně jako černý teenager z jiného velkého amerického města. Ovšem řeč obou dvou se bude velmi lišit od řeči bílého teenagera, který by pocházel z podobného sociálního zázemí a věkové kategorie (Holtonová 1984, s. 39). Jak uvádí Holtonová (1984, s. 39), v tomto sporu pozice dialektologů (pravděpodobně v důsledku historických dialektických změn) v lingvistických kruzích slábně.

Dialektologové dále uvádějí, že mnoho lingvistických charakteristik BE lze najít i v jiných nestandardních amerických dialektech (Speicherová 1992, s. 387). BE je tedy unikátním jazykovým systémem ne díky prosté přítomnosti těchto znaků, ale díky jejich kombinaci a frekvenci, s jakou je mluvčí užívají. Jelikož se jedná o strukturní jazyk s vlastními pravidly, liší se od standardní angličtiny na základě „systematického a předvídatelného vzoru“ (Holtonová 1984, s. 40).³ John R. Rickford ve své knize *African American Vernacular English* uvádí seznam všech charakteristik BE. V následujícím výčtu nejsou uvedeny všechny jevy, které Rickford zmiňuje, pozornost je soustředěna především na

¹ „BEV is more regional than racial, i.e., more southern than Negro... The so-called black English is basically the same slovenly English spoken by the South's under-educated poor white population“

² „...social factors are more important than racial – or geographic – factors in determining dialect patterns.“

³ „according to a systematic and predictable system“

ty, jež se opakovaně vyskytují v překládaném úryvku knihy *Mules and Men*. V případě, že se daný jev nevyskytuje přímo ve vybrané pasáži, je uveden příklad z jiné části knihy. Jak ovšem zmiňuje Holtonová (1984, s. 40), je nutné mít na vědomí fakt, že se v řeči žádného mluvčího nebudou vyskytovat všechny jevy naráz. Výběr bude vždy záležet na osobnosti mluvčího, na kontextu a na celkové situaci. Proto slouží následující výčet spíše orientačně.

1.1 Hledisko gramatické

S gramatikou BE je úzce spjat jev zvaný *hyperkorekce*, který se dá popsat jako přehnaná generalizace gramatického pravidla. Jako příklad lze uvést 3. os. sg. indikativu v přítomnosti: v angličtině se v tomto případě ke kmenu slovesa přidává koncovka *-s*: *she reads, he sleeps*. Mluvčí BE ví, že se koncovka *-s* přidává, ale není si úplně jistý kdy, proto ji používá libovolně i u dalších osob: *they wants (106), you worries (94)* atd. V překládaném úryvku se hyperkorektní tvary vyskytují ještě u tvoření plurálu, konkrétní příklady viz níže.

- Absence pomocného slovesa *be* v přítomném čase: *you killin' everything dat moves (99)*
- Použití *been/bin* místo *has/have been*: *since he been chawin' tobacco rug'lar and workin' in de swamp (95)*
- Použití přičestí *done* pro zdůraznění ukončení činnosti: *you done seen Tookie and her walk (93); had done et up the six-yoke team (101)*
- Použití přičestí *done* pro výsledek nebo pro vyjádření budoucnosti a perfektního kondicionálu: *we coulda done been gone if we had'a knowed that (94)*
- Absence *-s* ve 3. os. sg. ind. prez.: *he know his tail ain't whut it useter be (105)* versus hyperkorektní *y'all tells lies (97); when they tromples on you (99); Ah uses it (99); they wants me (106)* a použití *youse/wese* („you is“, „we is“) místo *you are/we are*: *youse just shacking in one of their shanties (94), wese skeered to walk de earth (98)*
- Generalizace *is* a *was* při použití v plurálu a pro 2. os.: *they's yo' equal (98); as we was comin' thru de woods (101)*
- Použití přičestí minulého trpného místo minulého tvaru slovesa: *he seen a great big ole cat-fish (96); so they seen everybody else had a mouth (105)*
- Použití slovesného kmenu místo minulého tvaru slovesa: *they come together and decided (96)*

- Použití *they* pro přivlastnění 2. os. pl. a 3. os. pl.: *dem mosquitoes ... took out they long bills* (101)
- Použití *ain't* a *y'all*: *Ah ain't got no claws* (99), *y'all think Ah'm an ole Fogey* (94)
- Několikanásobný zápor: *don't tell no mo' 'bout no snakes* (99)
- Tvorba otázek bez inverze podmětu a pomocného slovesa: *Why he don't play de bass drum for us?* (106)
- Tvorba otázek bez pomocného slovesa: *You b'lieve dat old lie?* (97)
- Bezpříznakový plurál, neboli absence plurálového *-s*, je uveden jako další charakteristický znak BE, v *Mules and Men* ovšem zohledněn není, mluvčí používají plurál zcela běžně: *hips* (93); *fish lines* (97); *mosquitoes* (101), někdy však hyperkorektně: *mens* (95); *you respect my gray hairs* (98); *all Ah kin see is feets* (99)

Jevy vyskytující se v jiných částech knihy *Mules and Men*:

- Použití pomocného slovesa *had* pro jednoduchou minulost: *so de man on de plantation had went out* (83)
- Použití minulého tvaru slovesa místo přičestí minulého trpného: *if Ah had of knowed dat God wuz in dat log* (56)
- Apoziční nebo pleonastické použití zájmen: *and de girl, she couldn't make up her mind* (42); *Ole John, he was workin' for Massa* (45)
- Negativní inverze: *can't nobody beat that* (43)
- Použití zájmena *it* místo existenční vazby *there is*: *it wasn't no water in de bucket* (42)

Rickford i Burlings shodně uvádějí jako jednu z nejtypičtějších vlastností BE absenci anglosaského genitivu *'s* (jako například v *John house* místo *John's house*), která se však v knize *Mules and Men* nevyskytuje, mluvčí přivlastňují standardním způsobem: *white man's car* (100); *my ole man's back* (101). Podobně ani souslednost dvou modálních sloves bezprostředně po sobě (např. *she might can go*) není v knize zaznamenána.

1.2 Hledisko fonetické

- Redukce koncové souhlásky: *that lan' = that land*, *the las' = the last*, *jus' = just*, *ole = old*, *told = tole*

- U gerundia výslovnost koncového *ng* jako *n*: *lookin'*, *comin'*
- Výslovnost neznělého *th* jako *t* nebo *f*: *mouf* = *mouth*
- Výslovnost znělého *th* jako *d* nebo *v*: *de* = *the*, *dat* = *that*, *dem* = *them*
- Po samohlásce redukce nebo vokalizace souhlásky *r*: *sho* = *sure*, *mo'* = *more*, *mawnin'* = *morning*, *lawd* = *lord*
- Redukce nepřízvučných počátečních nebo prostředních slabik: *'member* = *remember*, *'cided* = *decided*, *'bout* = *about*
- Redukce skupin souhlásek na konci slova: *li'* = *little*, *ast* = *asked*, *chillun* = *children*
- Monoftongizace diftongů *ay* a *oy*: *Ah* = *I*, *lak* = *like*

Tyto jevy se týkají prakticky všech výskytů daných slov v původním textu. Jedinou výjimkou jsou případy, kdy je v textu naznačeno několik variant jednoho slova, čímž od sebe autorka odlišuje různé mluvčí (např. diftongizace *I* na *Ah* se týká všech mluvčích, někdy je však možné najít i věty s *I*: *Ah was foolin' 'round in there all day, when I met a man* [102]). Mezi další fonetické charakteristiky patří přízvuk častěji na první slabice než na druhé a rozmanitější intonace, vyšší poloha tónů a častější stoupavá intonace na konci vět. Vyskytuje se i malé množství nepříliš frekventovaných jevů, které Rickford neuvádí: např. změna výslovnosti u *skeered* pro standardní *scared*.

1.3 Slovní zásoba

Holtonová (1984, s. 47) uvádí, že slova jako *hoodoo*, *voodoo*, *jazz*, *gumbo*, *tote* nebo *banjo* sice pocházejí původně z afrických jazyků, avšak se ve standardní angličtině používají tak dlouho, že zcela zdomácněla a mluvčí už je nevnímají jako cizí. Ve své práci dále uvádí, že BE nevyvíká snahou tvořit nová slova či neobvyklá spojení, ale spíše schopností stávající význam slov nebo spojení kreativně přetvářet. Kořeny této tradice vidí v nutnosti šifrovat řeč otroků tak, aby jim bílí páni nerozuměli. Nejvýmluvnějším příkladem tohoto jevu je současná pouliční mluva mladých černochů, tzv. *cool talk*, jenž se i k nám dostává prostřednictvím rapu (více viz Holtonová 1984, s. 49).

Postavy v *Mules and Men* jsou ovšem různého věku a pocházejí z venkovského prostředí 30. let 20. století. Specifickou slovní zásobu, která se v úryvku vyskytuje, je možno rozdělit do dvou kategorií. První kategorii budou tvořit výrazy, pro které sama autorka nabízí v poznámce pod čarou vysvětlení – jedná se tedy o výrazy, kterým by pravděpodobně mluvčí

standardní angličtiny pozorovali jen s obtížemi, jako například *dressed up in a tight shake-baby* (šaty velmi upnuté přes stehna s krátkou širokou sukni), *skillet blonde* (osoba velmi tmavé pleti), *Ah'm standin' in my tracks and steppin' back on my abstract* (stát si za svým, neustoupit, ekvivalent k *stand one's ground*), *commercial nal* (komerční hnojivo), *li'dard knot* (druh dříví na podpal) atd. Dále autorka vysvětluje např. výraz *chigger*, což je podle slovníkové definice druh tropické blechy, autorka ovšem v poznámce pod čarou uvádí, že se jedná o mládě blechy. Jde tudíž pravděpodobně o posun významu oproti standardnímu použití.

Do druhé kategorie patří specifické výrazy, které nejsou ani tak definované BE, jako spíše geografickou polohou. Jedná se především o živočichy: *coach whip* je druh užovky, který se vyskytuje v USA a Mexiku, *race runner* je druh ještěrky žijící v USA a Jižní Americe, *boll-weevil* je květopas bavlníkový, *bob white* křepel virginský, *black gnat* druh mouchy. *Skeeter* je slangový výraz pro moskyta. Jako další příklad je možné uvést *roastin' ear*, což je mladá kukuřice vhodná na pražení. Tyto výrazy nemají v češtině jednoduchý, a už vůbec ne hovorový, ekvivalent, proto jim je věnováno více prostoru v překladatelském komentáři.

2. Výskyt v literatuře do první poloviny 20. století

V dějinách vývoje americké beletrie používali spisovatelé různé kombinace výslovností, gramatiky, slov a rytmu tak, aby navodili zdání dialektu, kterým mají jejich mluvit. Přestože je dialektů v angličtině mnoho, BE patří mezi ty nejčastěji využívané (Holtonová 1984, s. 59). Nakolik však její literární reprezentace odpovídá skutečnosti, zaleží na mnoha aspektech – jestli byl sám autor černocho nebo běloch a nakolik se dostával do kontaktu s mluvčími BE. Ve stylizaci dané postavy hrály roli i autorovy politické postoje. Zpočátku byli černoši v literatuře vykreslováni černobíle a značně stereotypizováni.

Podle Holtonové je jedním z prvních amerických autorů, již do svého díla začlenili pasáže v BE, Hugh Henry Brackenridge (1748–1816, *Modern Chivalry*). Autor prožil většinu života v Pensylvánii a tím pádem do kontaktu s černochoy se nedostával moc často, což se na reprezentaci BE v jeho díle odráží. Dále se BE vyskytuje v díle Edgara Allana Poea (1809–1849, „The Gold Bug“), Hermana Melvilla (1819–1891, *Moby-Dick*), autorky proslulého románu *Uncle Tom's Cabin* Harriet Beecher Stowe (1811–1896) a konečně „otce afroamerického románu“ Williama Wellse Browna (1814–1884, *Clotel, or the President's Daughter*). Joel Chandler Harris (1848–1908) se ve své sbírce *Uncle Remus: His Songs and His Sayings* z roku 1881 snaží zachovat folklorní příběhy, které v měnící se společnosti pomalu upadaly do zapomnění. V jeho díle je patrná snaha o reálnost dialektu, ale také snaha využít ho pro zdokumentování černošské „poetické představitosti“ a smyslu pro humor (Holtonová 1984, s. 80). Jako další autory je možné uvést Charlese W. Chestnutta (1858–1932, *The Conjure Woman*), Marka Twaina (1835–1910, *Adventures of Huckleberry Finn*) nebo Stephena Cranea (1871–1900, *Tales of Whilomville*). Na počátku 20. století se černošská mluva objevuje např. v díle Gertrudy Steinové (1874–1946, „Melanctha“), jejíž práce byla velmi precizní, přestože ignorovala fonetické odlišnosti BE a pracovala výhradně se syntaxí. Po první světové válce vyšla folklorní sbírka Roarka Bradforda (1896–1948) *Ol' Man Adam an' His Chillun*, dále se BE objevuje v populárním románu Margaret Mitchellové (1900–1949) *Gone With the Wind*.

Na přelomu 19. a 20. století však došlo k mnoha společenským změnám, jež vedly i ke změně v náhledu na použití dialektu v literatuře. Tisíce černochoů migrovaly z Jihu do severních průmyslových měst jako Detroit, Chicago nebo New York a z původně venkovské společnosti se pomalu, ale jistě stávala společnost městská. Dialekt tak začal být spojován

spíše s rasou než s regionem. Černošská inteligence, soustředěná v newyorském Harlemu, nesouhlasila s bělošskou literární stereotypizací a rozhodla se nabídnout alternativu. Tito autoři věřili, že umělecké ztvárnění životů obyčejných černochů pomůže změnit bělošský pohled na ně. Tzv. Harlemská renesance vypukla po první světové válce a zahrnovala dva proudy autorů, kteří se snažili využitím dialektu vystihnout každodenní realitu černošské komunity, nikoliv ho využít pouze k dokreslení postavy. První proud pracoval s jižanským prostředím nebo lokálními dialekty, zatímco druhý se soustředil na nově vzniklé městské prostředí.

Mezi mnoha autory Harlemské renesance vynikali především Langston Hughes (1902–1967) a Zora Neale Hurstonová (1891–1960). Hughes je známý jako autor mnoha básnických sbírek (např. *The Weary Blues* nebo *Let America Be America Again*), psal ovšem i romány (*Not Without Laughter*) nebo povídky (sbírka *The Ways of White Folks*). Zora Neale Hurstonová je autorkou známého románu *Their Eyes Were Watching God* a řady dalších. Přestože každý patřil k jinému proudu, oproti filozofii ostatních autorů se shodli na jednom: podle nich bylo v černošské literatuře příliš mnoho výčitek, příliš se psalo o rasových záležitostech (Holtonová 1984, s. 121). Soustředili se proto na každodenní realitu života obyčejných, chudých černochů a nechápali svoje dílo jako propagandu:

Viděla jsem, co píšou černí autoři a bylo to pořád to samé dokola – rasový problém, všechno nasáklé všemi našimi smutky. V době, kdy jsem končila vysokou školu, jsem už tušila, že je takový obraz falešný, protože jsem ten smutek nenacházela. O rasovém problému sice mluvíme hodně, ale pořád žijeme dál, smějeme se a bojujeme jako všichni ostatní. Takže jsem si uvědomila, že to, co se píše a tvrdí, je póza. (Holtonová 1984, s. 124)¹

Autorčin sluch na užití slov i výslovnost je evidentní v tom, jak jejích děl postavy mluví. Protože byla profesionální sběratelka folklorního materiálu, byla pro ni forma důležitá stejně jako obsah a BE je do jejího díla dokonale vkomponována.

¹ „I saw that what was being written by Negro authors was all on the same theme – the race problem, and saturated with all our sorrows. By the time I graduated from college, I had sensed the falsity of this picture, because I did not find that sorrow. We talk about the race problem a great deal, but go on living and laughing and striving like everybody else. So I saw that what was being written and declaimed was a pose.“

2.1 Techniky využití dialektu

Autor, jenž při psaní využívá dialektu, tak činí proto, že chce vytvořit realistickou atmosféru, chce dokreslit situaci nebo podtrhnout ironii. Má na výběr z několika možností, jak kýženého účinku docílit: fonetický záznam, změny syntaxe, významů slov a idiomů, znázornění intonace a rytmu (Holtonová 1984, s. 56). Může využít pouze jednu techniku, kombinaci několika z nich, nebo všechny. Jeho volba tedy ovlivní, nakolik kompletní a tím pádem přesný jeho záznam dialektu bude. Ať už se rozhodne jakkoliv, bude mít jeho volba pro čtenáře mnoho důsledků.

Autorovi se musí podařit zaznamenat běžným způsobem zápisu konkrétní zvuky tak, aby si je později čtenář byl schopen rekonstruovat zpět. To však může v některých případech být značně problematické. Holtonová (1984, s. 57) uvádí příklad z *Uncle Remus: His Songs and His Sayings*:

*Las' he year Brer B'ar comin' sho nuff, but 'twuz de same ole chune – 'One 'simmon mo' en den I'll go' – en des 'bout dat time Brer B'ar busted inter his patch, en gin de tree a shake, en Brer Possum, he drapt out longer de yuther ripe 'simmons, ...*¹

Každý čtenář čte takovouto pasáž pomaleji, než kdyby byla napsaná standardní angličtinou: musí soustředit na to, aby pasáž rozluštil a rozeznal jednotlivá slova, převedl si je na zvuky, a konečně určil dialekt. Pasáž psaná hutně zaznamenaným dialektem tedy čtenáře zpomalí a naruší tak rytmus jeho přirozené četby. Aby tedy autoři ušetřili čtenáře podobných komplikací, mohou se soustředit pouze na několik klíčových jevů, které budou symbolicky navozovat charakteristický dialekt. Tak činí i Zora Neale Hurstonová, jak je zřejmé z následující ukázky z *Mules and Men* (98):

*God, please do somethin' 'bout dat snake. He' layin' in de bushes there wid poisin in his mouf and he's strikin' everything dat shakes de bush. He's killin' up our generations. Wese skeered to walk de earth“.*²

¹ V překladu Ivana Poldaufa (101): „Nakonec už věděl docela určitě, že kmotr Medvěd de, ale pořád si říkal to samý: „Jenom jednu a pudu.“ Medvěd mezitím dorazil do sadu, zatřepal stromem a kmotr Oposum spad i s těma zralejma slívama, co jich tam eště bylo.

² „Bože, moc tě prosíme, udělej něco s tím hadem. Leží si v křoví, v hubě jed a napadá všechno co se hne. Zabíjí naše potomstvo. Bojíme se vo život gdyž někam dem.“

Konkrétně u Hurstonové uvádí Holtonová (1984, s. 58) vytvoření tzv. grafického dialektu („*eye dialect*“). Ten vzniká tím, že autor do textu zahrne určité změny oproti standardní ortografii, díky kterým je rozdílnost literární řeči evidentní na první pohled, aniž by však tato její forma měla dopad na reálnou výslovnost. Jako konkrétní příklady lze uvést: *ketch* pro *catch* (95), *b'lieve* pro *believe* (97), *Sat'day* pro *Saturday* (93) a další.

Další technika, kterou může autor použít, je práce s gramatickými odlišnostmi typickými pro dialekt. Tato technika má několik výhod: jednak jasně charakterizuje dialekt, ale především neztěžuje četbu a její tempo zůstane stejné jako u pasáží psaných standardní angličtinou. Konkrétně u BE je na výběr z mnoha jevů, které tak autoři mohou mnoha způsoby kombinovat.

Reprezentace BE v knize *Mules and Men* spojuje všechny tyto techniky. Autorka do reprezentace zahrnula jak odchylky ortografické, tak i různé kombinace odchylek gramatických, a konečně i grafický dialekt.

3. Lidé i muly

6. kapitola

1. Ty myslíš, že ti zaplatím, ale to seš teda na vomylu
2. Proč sou v pátek drozdi pryč
3. Chlap a sumec
4. Jak had přišel k jedu
5. Jak datel skoro utopil celej svět
6. Jak vačice přišla vo chlupy na vocase
7. Jak aligátor dostal tlamu
8. Jak bratrovi Aligátorovi prodřeli jazyk
9. Jak aligátor zčernal

Tookie Allenová prošla kolem pily vyšňořená v nových vlnovkách.¹ Musela si myslet, jak jí to nesluší, když se tak nesla. Všichni na okamžik ztichli. Joe Willard na ni zahulákal:

„Héj, Tookie, parádní hadry!“

Tookie předstírala, že ho neslyší, i když bylo každému jasné, že to jen dělá. Proto si ty šaty oblékla a prošla se v nich kolem pily, proto se tak natřásala a točila – aby slyšela, jak je muži komentují.

„Pááni, divej na Tookie, jak ta se vlní, a ty boky, no to je teda něco!“ Joe Willard z ní nemohl spustit oči.

„Ty vole, ty děláš, jak dybys Tookie a ty její natřásačky viděl poprvý. Esi se nezmůžeš na nic lepšího, tak se vůbec neukazuj,“ houkl Cliff Ulmer. „Pome si říct nějaký další historcky vo pánovi a Johnovi.“

„John byl vopravdicky chytřej negr! Dycky pána doběch!“ poznamenal škodolibě Sack Daddy.

„To jo, ale někerý bílý sou chytřejší, než myslíš!“ namítl Eugene Oliver. „Si vemte toho chlapa ze západní Floridy, co ho znám. Potřeboval vykácet kus lesa na novou půdu, tak si najal negra černýho jak bota. Ale von byl moc línej na to, aby makal. Bílej pán mu ukázal, co má dělat, a pak šel zpátky do baráku dělat nějaký papírování. Jen co se votočil, ten barevněj

¹ Druh šatů, které jsou velmi upnuté přes boky, ale dole se rozšiřují v krátkou bohatou sukni. Velmi populární mezi lidmi „z branže“.

sebou plácnul na zem a vytuch. A dycky dyž slyšel, že někdo de, tak párkrát flák plochou stranou sekery do kmenu a řek: „Břink břink, ty myslíš že budu makat ale to seš teda na vomylu.“

Ten bílej chlap ho slyšel, ale neřek ani slovo. V sobotu večer si šel negr pro plat. Bílej chlap si vyskládal na hromádku všecky ty stříbrný dolary, zacinkal jema v ruce a řek: „Cink cink, ty myslíš, že ti zaplatim, ale to seš teda na vomylu.““

V té chvíli se objevil předák, a všichni se nahrnuli k pile. „Co tady všici chcete?“ podivil se. „Nemám dost práce ani pro vlasní chlapy! Běžte dom.“

Všichni se zase vyhrnuli ven. „Pfff,“ odfrkl si Black Baby. „Už sme doma mohli bejt dávno, kdybysme to věděli.“

„Já sem vám to říkal ať dem rovnou dovnitř, ale né, vy neposloucháte, mysíte si, že sem starej blázen. Mladej negr má v nohách, ale starej, ten má v hlavě.“

Tak jsme šli zase zpátky domů.

Když Bertha Allenová zpozorovala, že se vracíme zpět, začala hledat motyku a hrábě. Hledala pod verandou i za domem a když konečně obojí našla, umístila náradí tak, aby bylo hned po ruce. „To mám ale vobrovskou radost, že máte neska všici volno! Možná se ně podaří udělat pořádek na dvorku! Jen se podivejte, všude samej prach a špína! A takovýho plevela, že bych se nedivila, gdyby ně u vlasního baráku ušknul had!“ spustila, jen co Jim Allen vkročil na schody.

„Bertho, to nemá cenu todleto, já nic hrabat ani kopat nebudu. Šak si řekni mladýmu, ať to udělá von. Já už sem na to moc starej,“ zavrčel Jim.

„Já si stojim za svym a nehnu se ani vo fous. Žádnej dvorek hrabat nebudu. Já du na ryby,“ odsekl Cliffert Ulmer. „Bábi, ty se vo todle místo staráš víc než ten chlap, co to vlasní. Jak dybys byla Dřevařská společnost Evrglejds! Dyt' akorát bydlíš v jednom jejich baráku. Šak to nech růst. Von to někdo přide posekat.“

„No to teda nenechám! Mě gdyby nebylo, tak tady z Jimem zhnijete ve špíně.“

Jim odhodil svetr a krabičku na svačinu. „Tak a ted' du na ryby taky. Jak Bertha začne, tak je lepší se zdejchnout, jede jak pila a je gnezastavení. Tak pod' Cliffě, dem pro pruty.“

„Mysim, že si budu muset udělat novej vlasec na pstruhy,“ prohlásil Cliff. „Ta vobrovská ryba, co se chytla naposled, mi vodnesla druhej vlasec v hubě, pamatuješ?“

„Ále, depak ryba ti vodnesla vlasec! To ted'ka vykládáš, co? Kus dřeva ti ho vodnes!“ utahoval si z něj Larkins White.

„Ale jojo, byl to pstruh, vopravdu! Já sem vopravdickej rybář, né jak vy všici. Já dokážu chytit rybu uplně všude. Stačí, dyž tam bude voda. Já ti dovedu chytit rybu klidně

z kybliku! Šak si nevěř, jen se pod' podívat k jezeru. Vsadím se, že pochyťám všechny ryby z jezera ještě dřív, než ty vůbec nahodíš!“

„Tak dem,“ zvolal Larkins. „Dem! Pote se na to všici podívat. Tendle chlapček se nemůže dočkat, až se vytáhne! Se na to třese už vod tý doby, co žvejká tabák a dělá s náma chlapama.“

Cliff popadl motyku a šel za dům pro návnady. Starý Jim vešel do domu, vzal špulku bavlny číslo osm a kousky včelího vosku a začal motat vlasec. Pak namočil háček do pryskyřice čertova lejna a do kapsy si zastrčil lovecký nůž. S Cliffertem se sešli u brány a vydali se k hospodě, kde se přidali k ostatním. I Big Sweet a Lucy si donesly pruty a šly s námi. Bylo to skoro jako valení dřeva¹ nebo grilování. Všichni byli veselí, nestávalo se totiž každý den, aby muži dostali volno.

Procházeli jsme lesy, kde rostly magnolie, borovice, cedry, duby, cypřiše, ořechovce a další stromy, které podle jména ani neznám. Umět pojmenovat všechny stromy na Floridě je docela oříšek. Ale všude se po nich plazí víno a obrůstají mechem.

„Ale co je, že neslyším žádné ptáky?“ zarazil se Eugene Oliver. „Se mi nák nezdá.“

Všichni naráz zvedli hlavu jako krávy na pastvě.

„Nojo, vite čím to je, že neslyšíme žádné ptáky? Je pátek – drozdi tady nejsou,“ prohlásila Big Sweet po chvíli přemýšlení.

„Co má pátek co společného s drozdima?“ vyzvídal Eugen.

„To by mě teda taky zajmalo,“ přidal se Joe Wiley.

„No,“ řekla Big Sweet. „V pátek drozdy nikdy nikdo neviděl. Voni totiž ten den nejsou na zemi.“

„No a kde teda sou?“

„Všici sou v pekle se zrníčkem písku, aby pomohli přítelovi.“ Pokračovala: „Jednou žil jeden moc zlej chlap. Krad a furt se rval a zabíjel lidi. Ale byl hrozně hodnej na ptáky a drozdi byli jeho oblíbený. Ale to bylo ještě dávno předtim, než první čověk začal stavět Skalisty hory. No ale potom toho chlapa někdo zabil a páč von žil tak hrozně, tak šel po smrti rovnou do pekla.“

Všici ptáci z toho byli moc špatný, dyš ho viděli v pekle, a tak se ho zkusili dostat pryč. Ale ten voheň byl moc horkej, tak to vzdali – až na ty drozdy. Ty se sešli a domluvili se, že budou nosit do pekla písek tak dlouho, dokud ten pekelnej voheň neuhasej. Tak vybrali

¹ Když dřív lidé nosili dříví na stavbu domu, sousedé jim pomáhali. Podávalo se hodně jídla a pití a bylo veselo.

den, na kerým se všici schodli. Takže každej pátek nosej písek do pekla. A proto nikdo žádnýho drozda v pátek nevidí.“

Joe Wiley se zachechtal. „Esli ti drozdi čekaj, že tomu chlapovi někdy pomůžou, tak by měli rači sehnat vagón, ať tam ten písek navozej. To jedno malinký zrníčko, co tam nosej, nic nepomůže. Každopádně todle ale ukazuje, že zvířata maj taky city jako lidi.“ Joe pokračoval: „To si vemte třeba sumce. Já sem znával chlápka, co chodil každou neděli na ryby. Co se ho žena naprosila, ať nechodí, co pastor se s ním natrápil, šecker to bylo marný. Prostě každou neděli chodil na ryby. A jednu tu neděli, hned jak přišel k vodě, uviděl vohromnýho sumce, jak se povaluje pod nějakejma lilijema a rejpe se ploutví v zubech. Tak si ten chlap nasadil návnadu a nahodil háček rovnou před tu velikou rybu. Sumec háček chyt a vyrazil přímo ke dnu. Chlap se držel, ale brzo ho to vtáhlo do vody a nemoch se dostat ven. Nějací lidi, co šli zrovna do kostela, ho viděli a běželi k vodě, ale to už byl moc hluboko. Tak poprvý zmizel pod hladinou, ale pak se vynořil a řek: ‚Řeknite to mý ženě‘. Ale to už ho ryba zas tahala dolů. Vynořil se podruhý a zas řek: ‚Řeknite to mý ženě‘, a zas šel dolu. Dyž se vynořil potřetí, řek: ‚Řeknite to mý ženě – ať se bojí Boha a sumců!‘ a ponořil se naposled a už se nikdá nevynořil.“

„A ty věříš tady tý povídačce?“ zabručel Joe Willard. „Já teda ne.“

„No, já tomu věřim. Mě v neděli nikdo na ryby nedostane,“ opáčila Big Sweet přesvědčeně.

„Ale jakto, že se nikdá nic nestane všem těch bílejm, co na ryby v neděli choděj? Pro negry sou zákazy, ať to bílejm nekazí,“ odsekl Joe Willard.

„Nojo, ale né všici sumci sou takle chytrý,“ protáhl Joe Wiley s lišáckým úsměvem. „Jednou, dyž sem žil v Plateau v Alabamě, to je přímo na řece Alabama, vite, sem si večer našteloval ňáký lanka s háčkama a šel sem domů. V noci voda vopadla, tak zůstaly háčky nad hladinou. A dyž sem se tam druhej den ráno vrátil, tak sumec normálně skákal nahoru na tu návnadu, až byl celej zpocenej.“

Jim Presley na to řekl: „Tak vo tom žádná, že říkáš pravdu Joe, protože já sem jednou viděl, jak šla užofka po ještěrce. Ta ještěrka zdrhala tak rychle, že se jí zapálil vocas a všecko začlo hořet! A ta užofka tak kvaltovala, aby ji chytla, že ten voheň hasila tím, jak se potila.“

„Vy určitě nepatříte gžádný církvi, že si tagle vymejšlite. Tak necháte toho už? A chcete vědět jakto, že jediný hadi maj v hubě jed?“

„Jo, řekni nám proč,“ pobídl ho Arthur Hopkins.

Starý pan Allen se na něj rozezleně otočil.

„Ty ně budeš tykat? Moch bych bejt tvůj praděda! Měj úctu k mejm šedivejm vlasům. Já si z děckama nehraju. To je jagze štěnětem. Jen si s nim hraj a vono ti jednoho dne začne voblizovat ksicht.“

„Nechtěl sem se vás dotknout.“

„To je dobrý Arture. Nezlobim se. Jenom si prostě z děckama nehraju. Běž si hrát ze Samem a Cliffem a Eugenem. S těma seš si rovnej. Gdyž se tvuj otec narodil, já už sem byl dávno chlap.“

„Ale notak, pane Jime, prosím řekněte nám, kde had vzal ten jed.“

„No gdyž Bůch stvořil hada, dal ho dolu na zem jako vokrasu. Ale hadovi se to moc nelíbilo, tak se vydal po žebříku za Bohem.

„Brý ráno Bože.“

„Jak se máš, hade?“

„Nic moc Bože. Dalz ně dolu do toho prachu, ležim tam na břiše, všici po mně šlapou a zabíjej moje potomstvo. Nemám se jag bránit.“

Bůch se podíval do nesmírnosti, chvilku vo tom přemejšlel a pak řek: „Nechtěl sem, aby na vás hady něco tagle šlapalo. Musíš mít nákou vobranu. Vem si tendle jed a dej si ho do huby a gdyž na tebe něgdo šlápne, tak se braň.“

Tak si had vzal jed, dal si ho do huby a šel zpátky.

Ale po náký době šly za Bohem vostatní zvířata.

„Brej večír Bože.“

„Jak se máte, zvířata?“

„Bože, moc tě prosíme, udělej něco s tim hadem. Leží si v křoví, v hubě jed a napadá všeco co se hne. Zabíjí naše potomstvo. Bojíme se vo život gdyž někam dem.“

Tak si Bůch poslal pro hada a řek mu:

„Hade, gdyž sen ti dával jed, nechtěl sem, aby napadal a zabíjel všeco vokolo. Dal sen ti ten jed a řek sen ti, aby ses chránil gdyž na tebe něgdo šlápne. Ale ty zabiješ všeco co se hne. Tak sen to nezamejšlel.“

A had řek: „Pane, víš, že ležim tam dole v prachu. Nemám žádný drápy, abych moch bojovat, a nemám žádný nohy, abych moch utýct. Vidim jediné nohy, jag ně dou zašlápnout. Nepoznám, gdo je přítel a gdo né. Dalz ně tudle vobranu do huby, tak se bráním.“

Bůch se nad tím na chvilku zamyslel a pak řek:

„Dobře hade, nechci, aby bylo tvoje potomstvo pošlapaný a nechci, abys zabíjel všeco co se hne. Tady si vem tendle zvonek a přivaž si ho gvocasu. Dyž uslyšíš, že něgdo

de, zazvoníš na zvonek a esli to bude přítel, tak bude vopatrnej. Esli to bude nepřítel, už to bude jenom mezi váma dvěma.‘

Tagže proto má had jed a proto chřestí.

Zazvonil zvonec a pohádky je konec.

Kohoutovi svobodu a slepici hrnec.“

„Neříkejte už nic vo žádnéjch hadech – kór dyž sme tady v tý vysoký trávě,“ prosil úpěnlivě Presley. „Mně se vo nich neska bude snad i zdát. Ach bóže, já se děsně bojím hadů!“

„A kdo ne?“ skočil mu do řeči Cliff Ulmer. „Už to pěkně připaluje. Už se těším jak dojdem k jezeru a budu moct zalízt někam do stínu.“

„Chlape, sme vod jezera eště tak tři kiláky, navíc neska není žádný horko,“ opáčil Joe Wiley. „Ten eště nikdá nezažil pořádný horko, žejo Wille?“

„Depak Joe, to dyž my se poflakovali po Texasu, tak byl takovej hic, že sme viděli, jak pařezy a polena lezou do stínu.“

Eugene Oliver si přisadil: „Ále, to eště nic nejni. Jednou bylo takový vedro, že sem viděl, jak z ledárny sebraly kopečky zmrzliny, šly po ulici a vomdlely.“

„Já sem znal dva chlapy, co jeli do Tamy v novejch modrejch seržejovejch voblekách a bylo tak teplo, že jak vlak vjel do Tamy, ty dva vobleky samy vystoupily. Chlápci se z nich prostě vypařili,“ ozval se Arthur Hopkins.

Will House řekl: „To nebylo žádný teplo. To eště bylo docela příjemně. Já jednou šel s Joem na ryby a byl takovej hic, že než sme došli k vodě, potkali sme ryby, jak k nám plavaly cestou v tom prachu.“

„To je taky pravda,“ přitakal Joe Wiley. „Moc dobře si ten den pamatuju. Bylo tak teplo, že dyž sem škrtnou sircou, abych si zapálil fajfku, tak chytlo celý jezero. Půlka ho schořela, tak sem vzal ten zbytek vody, co tam byl, a uhasil sen to.“

„Pšt! Co to je za randál?“ zbystřil Joe Willard.

Eugene s Cliffertem zanotovali: „Hohóó, šel dolů k řece – slyšel děsnej hluk – byla to jen žába – von čuměl jako puk!“

„To není vono,“ zavrtěl hlavou Joe.

„No tak cos slyšels?“

„Viděl sem blechu, jak sedí na plotu, v noze třísku, a malý klíšče se tu třísku snaží vyšťourat laťkou z plotu a blecha kvičí ‚Oooo booooože smilováníííí‘.“

„To mi připomíná květožrouta,“ ujal se slova Larkins White. „Květožrout vlítne do auta, kerý řídí bílej chlap, sedne si na volant a říká: ‚Pane, nechte mě řídit.‘ A bílej chlap: ‚Ale

dyť ty neumíš řídit.‘ A květopas: ‚Ale joo pane, umim. Minulej rok sem už jel v pětisícech autech a tendle rok udělám desetisíc.‘

‚Taky sem slyšel pěknou povídačku vo květožroutovi. Chlápek mi říkal, že slyšel ňákej děsnej kravál z pole, tak se tam de podívat vocode, no a co myslíte? Starej květožrout bičuje malýho květožrouta Willíka, že neunese dvě tobolky bavlny naráz.‘

Will House řekl: ‚Já vám řeknu vo komárovi. My Joem Wileyem vandrovali po Georgii a jednoho dne sme přišli k dřevorubeckýmu táboru. Neměli sme práci, tak sme se zeptali, esi by pro nás něco neměli. Tak nás chlap najal a dal nám ňáký voly, že prej povedem ňáký spřežení. Já dostal spřežení se šesti volama a Joe s dvanásti. Tak sme šli lesem a najednou sme slyšeli ňáký bzučení, ale nevěděli sme, co to bylo. No a pak sme dostali hlad, tak šli sme se najíst, a než sme se vrátili zpátky, tak mejch šest volů i těch dvanáctů vod Joea sežral komár, a teď seděl na povoze, rejpal se v zubech volím rohem a řval, že chce něco na jídlo.‘

‚Jo,‘ vložil se Joe Wiley, ‚taky sme viděli chlapa, co uvázal krávu a tele na pastvu, přiletěl moskyt, sežral krávu a zvonil na zvonec, aby dostal to tele.‘

‚To byl eště malinkej moskyt,‘ namítl Eugene Oliver. ‚Já sem cestoval po Texasu a jednou takle večer sem si lech a že puđu spát. Ale tak se do mě dali moskyti, že hnedka jak sem zmerčil takovej starej železnej kotlík, tak sem se pod něho vodplazil a votočil sem ho dolů, aby na mě nemohli. Ale vite co? Voni ten kotlík probodali sosákama úplně durch. Tak sem byl zhůru a sekerou sem jim ty sosáky vohejbal dovnitř. Takže pak vodletěli přes Galvestonskou zátoku i s kotlíkem na sosákách.‘

‚A my,‘ řekl Black Baby, ‚dyž sme byli na Indiánský řece, tak sme jeden večer šli do postele a slyšeli sme moskyty, jak řvou jak vobrovský aligátoři. Tak sme si každej vzali čtyry deky. Pch! To bylo nic. Voni si ty moskyti jenom vodšroubovali ty krátký sosáčky, šáhli do zadní kapcy, vyndali dlouhý sosáky, našroubovali je a šli přímo na nás skrzevá ty deky.‘

‚A to byl nejvěčší moskyt cos kdys viděls? Pch! To byly moskytí miminka! Můj tatík jednoho dne vzal ňáký chlapy a šel do lesa nasekat dřevo na latě do plotu. Jenže přišel velikej liják, tak se šli skovat pod velkej starej strom. Byl tak velikej, že by ho vobjalo šest chlapů. Všici se posadili na kořeny, akorát tatík se postavil a vopřel se vo ten strom. No, lidi, na druhou stranu toho stromu přišel vobrovitánskej moskyt, probod sosákem celej ten strom a sosnul si krev přímo z tatíkovejch zad. Toho to tak namíchlo, že vyskočil a zatloukl mu ten sosák do toho stromu. To už přestalo pršet a všici šli dom.‘

Dyž druhej den chlapi vyšli ven, viděli, že jak ten moskyt chcípál, vykácel aspoň deset akrů lesa. A za dva za tři tejdny z něho měl tatik dost kostí na to, aby těch deset akrů voplotil.“

Všichni se smáli. O moskytovi si každý poslechl rád.

„Jo,“ přikývl Sack Daddy, „to vo tom velikym moskytovi je určitě pravda, protože můj tatik koupil tady ten kus země a pěstoval tam dyně a řeknu vám to rovnou – mrtvej moskyt je nejlepší hnojivo. Ta půda byla tak úrodná, že sme pěstovali dyně tak veliký, že sme v jedný vyjedli vosum kiláků nahóru a vosum kiláků dólu a šesnácť kiláků dovnitř, a stejně sme nikdy nezistili, kde vlasně končila. Tak se tatik rozhod postavit v ní lešení, aby šla líp krájet. Jenže mu spadlo kladivo. Řiká: ‚Synku, spadlo ně kladivo. Běž ně ho donýst.‘ Šel sem dólu a začal sem hledat to kladivo. Motal sem se tam celej den, až sem pak potkal chlapa a ten se mě zeptal, co hledám. Řek sem mu, že mýmu tatikovi spadlo kladivo a že mě ho poslal najít. Ten chlap mi řek, že to už můžu rovnou vzdát, že je to ztracený, protože von tam hledal povoz se dvěma mulama, kerej tam ztratil před třema tejdnama, a že mu eště furt nepřišel na stopu. Šláp sem na hřebík a ten se voch a za celej tendle příběh moch.“

„To byla sakra úrodná zem, ale táta měl taky docela dobrou,“ podotkl Will House. „Sázel vokurky, šel, vysejval semínka a než došel na konec pole, už měl v kopcách vyrostlý vokurky! Tak co je nejúrodnější zem, co ste kdy viděli, he?“

„Noo,“ ozval se Joe Wiley, „můj otec měl půdu, kerá byla tak úrodná, že dyž nám umřela mula a pohřbili sme ji dole u řeky, druhej den tam vyklíčili malý voslíci.“

„Ále, to teda nebyla bůhvíjak úrodná,“ oponoval Ulmer. „Můj táta měl tak úrodnou zem, že dyž zapích do země špicholák¹, aby poznal konec řádky kukuřice, druhej den už tam bylo deset kukuřic a čtyry přímo na tom špicholáku.“

„Takovádle zem, vo který tady všici mluvíte, je docela dobrá, dyž ji hodně pohnojíte, ale můj otec by na takový neúrodný půdě vůbec nefarmařil,“ prohlásil Joe Wiley. „To sme byli jeden rok trochu pozadu se sadbou. Dyž už měli všici kukuřici aspoň půl metru vyrostlou, tatík řek: ‚Děcka, mysim, že je čas zasadit kukuřici.‘ Tak sem sadił a brácha šel za mnou a zahazoval. Už sme měli zasazenejch aspoň dvanáct řádek, dyž sem se podíval dozádu a viděl sem, že ta kukuřice už raší. Nechtěl sem, aby rostla tak rychle, páč pak by z toho bylo akorát žrádlo pro koně, depak kukuřice na pražení, tak sem zavolal na bráchu, ať si na náký ty kukuřice sedne, ať tak rychle nerostou. Sed si tam a druhej den mně přišel lístek: ‚Včera ve dvanáct na kukuřici v nebi. Prodal sem nákou andělům.‘“

¹ kolík

„Jo,“ přikývl Larkins White, „to byla pěkně úrodná půda, ale jakou nejmíň úrodnou ste kdy viděli?“

Ihned se ozval Artur Hopkins:

„Viděl sem půdu tak neúrodnou, že se z ní i kameny stěhovaly pryč.“

„Ta byla eště dobrá, hochu,“ opáčil Larkins. „Já sen ti viděl půdu tak bídnou, že se lidi sešli a dohodli se, že je příliš neúrodná na to, aby na ní něco pěstovali a že ji teda daj církvi. Tak na ní kongregace postavila kostel, povolala pastora a všici se tam sešli. Ale ta zem byla tak neúrodná, že museli nejdřív poslat do Jacksonvillu pro deset pytlů hnojiva, páč jinak by tam církvi pšenka nekvetla.“

Všeobecný smích přerušilo datlovo bušení do cypřiše. Lonnie Barnes pozvedl zbraň, aby ho zastřelil, ale Lucy ho zarazila.

„Proč ho chceš zabít? Dyť neni na jídlo. Rači si tu ránu a prach nech na zajce. Joo, takovej pěkněj ušatec, to by se mně moc líbilo. Slim Ellis mi včera večír dones pěkněj kus šunky z vykrmenýho zajce, to bylo něco!“

„Já ti můžu zastřelit zajíce stejně dobře jako von,“ ohradil se Lonnie. „Šak já sem ho nechtěl zastřelit na jídlo, drahoušku. Chtěl sen toho červeňáka zastřelit za to, že je takovej zmetek! Víš, že ten paskřivec dysi málem všecky utopil?“

„Co se stalo?“

„No, to víš, dyž přišla povodeň, na arše měli vod všeho dva kusy, žejo, ale starej dobrej Noe na palubu nevzal žádný stromy. Tak se tam datel potloukal asi tejden a pak dostal hroznou chuť klovat do stromu, tak začal klovat do Archy. Noe za nim přišel a povídá: ‚Neklof do archy. Esi do ní vykloveš díru, tak se tady všici utopíme.‘

A datel povídá: ‚Ale dyž já mám hroznou chuť klovat do dřeva.‘

A Noe mu povídá: ‚Mně je jedno že máš chuť, tady prostě klovat nebudeš. Copak chceš všecky utopit?‘

Tak se datel začal plížít Noemovi za zádama a kloval dycky dyž to šlo. Zašil se dolů do nákladního prostoru a myslel, že ho tam nikdo nenajde, tak kloval a kloval. Ale jednoho dne ho Noe přistich. Vůbec nic mu neřek, akorát se pořádně rozmách a zmydlil mu hlavu vobrovským kladivem. Proto má neska datel tak červenou hlavu, jak mu z ní tekla krev, dyž ho Bůch takle zrychtoval. Takže proto bych je nejrači všecky hnedka postřílel jen jak je vidim. Málem mě utopil eště předtim, než sem se narodil!“

„Na Arše se toho dělo hodně,“ přitakal Larkins White. „Tam taky vačice přišla vo chlupy z vocasu.“

„Cože, no to mi teda neříkej, že vačice někdy měla na tom svém kluzkém vocasu chlupy,“ divil se Black Baby, „to teda né.“

„Ale jo, dysi mívala na vocásku chlupy. Vopravdu. Vačice mívala huňatej vocas s dlouhýma hedbábnyma chlupama. Šak to taky byl krásnej pohled, dyž si tak vykračovala s tím svym vobrovským chundelatym vocasem. Ale to bylo dávno, eště v těch zlatejch dobách před velkou povodní.

Ale dyž vona byla líná, no stejně jako dneska. Moc spala. Starej Noe měl syna, co se menoval Chám, a Chám děsně rád hrál na všelijaký nástroje, měl bendžo a housle a možná taky kytaru. Ale děšť přišel tak naprudko, že neměl čas si je donýst na Archu. A jak tak furt přšelo, von se děsně užíral, páč neměl na co hrát. Tak si pak našel starou bednu vod doutníků a udělal si z ní bendžo, jenže neměl žádný struny. Pak si všim vačice, co si vo kousek dál schrupla, ležela tam celá roztažená, vocásek kolem sebe. A tak se k ní Chám příkrad, voholil jí ten vocas a udělal si z něho struny do bendža. Dyž se vačice probudila, Chám už hrál, až se mu vod prstů kouřilo, a proto dneska už vačice nemaj na vocasu chlupy. Vačici to dost rozhodilo, že přišla vo ten svůj pěknej vocásek. Vod tý doby už není co bejvala a dycky vypadá zahambeně. Ví, že už nemá vocásek jako dysi, tak je z toho celá nesvá.“

„Hodně toho už není jak bejvalo,“ příkyvoval Jim Presley. „Vemte si třeba takovýho aligátora. Ten se taky hodně změnil vod tý doby, kdy byl stvořenej.“

„To teda,“ skočil mu do řeči Eugene Oliver. „Míval pěknej jazyk a moch mluvit jak normální lidi, a může za to bratr Pes, že aligátor už nemá jazyk a proto teďko psa nenávidí.“

„Bratr Aligátor se nerozhádal s bratrem Psem kvůli žádnýmu jazyku,“ namítl Presley. „Bratr Pes na aligátora ušil pěknou levárnu vohledně tlamy. Vite, že Bůch stvořil psa a aligátora bez tlamy. Ale voni viděli, že všici vostatní tlamu maj, tak se rozhodli, že si ji taky pořídí jako vostatní zvířata. Tak se dohodli, že si navzájem tlamu vyřežou, a až se řekne dost, tak ten druhej řezat přestane. Bratr Pes šel první. Bratr Aligátor vzal břitvu a pižlal, až mu bratr Pes řek ‚dost‘, a bratr Aligátor toho nechal. Pak si břitvu vzal bratr Pes a začal řezat tlamu bratrovi Aligátorovi. Dyž už měl tlamu tak velkou, jak si přál, řek bratr Aligátor: ‚Dost, bratře Pse. To už bude stačit, moc děkuju‘. Ale bratr Pes řezal furt pryč, dokud úplně nezvohavil Aligátorovi vobličej. Bratr Aligátor bejvával velikej fešák a džentlmen, než ho bratr Pes takle zřídil. Pokaždý, dyž se teďka podívá do zrcadla, brečí jak děčko jak vypadá. A proto aligátoři nesnášej psy.“

„Lidi zlatí,“ povzdechl si Oliver. „Budete vykládat vo něčem, vo čem nic nevíte?“

„Tak povídej, Olivere.“

„Aligátor se nerozhádal se psem kvůli žádnému řezání tlamy. Všecky zvířata měly bál v borovicovym lese. Všici se složili na vobčerstvení, akorát neměli žádnou hudbu k tanci. Tak se všecky ty zvířata domluvily, že budou jako hrát. Pes že bude hrát na trumpetu v kapele, a taky kůň a žába a drozd a prostě všici řekli, že tam budou a pomůžou, jak jenom budou moct. Akorát neměli žádnéj buben, až pak někdo řek: ‚A co bratr Aligátor, proč nám nezahraje?‘ Volali bratra Aligátora, ale nebyl na tom setkání, tak poprosili bratra Psa, esli by se za ním nestavil a nezistil, esli by byl bratr Aligátor vochoťnej jim bubnovat. Tak bratr Pes šel.

„Brej večír, Bratře Aligátore.“

„To sou k nám ale hosti! Bratře Pse, japak se máš? Já sem dycky rád, dyž ně někdo přide navštívit. Copak by sis přál?“

„Víš, bratře Aligátore, zvířata maj neska velkou sešlost v borovicovym lese a byli bysme všici moc rádi, dybys nám trošku zahrál na buben.“

„No, bratře Pse, řekni vostatnim zvířatům, že sem vohromně poctěnej, že chtěj, abych jim bubnoval, ale moje žena je na tom bídne a děti sou nemocný. Ale pučim vám buben, esli tam je někdo, kdo na něho umí hrát, a taky esli ví, jak se vo něho starat!“

„Se ví, já se vo to postarám, bratře Aligátore. Můžeš ně ho klidně svěřit. Nemusíš si vůbec dělat starosti.“

Tak vzal aligátorův jazyk na bál a bubnovali na něho. Zvířatům se to tak líbilo, že skoro na nic jinýho nehrály, takže za svítání byl jazyk už uplně prodřenej. Ale bratr Pes nechtěl jít za bratrem Aligátorem a říct mu, jak mu prodřeli jazyk, tak se před ním skoval. Bratrovi Aligátorovi se to vůbec nelíbilo, že mu takle jazyk zničili, a tak přísahal, že oded' bude Pes jeho nepřítel.“

Big Sweet se podivila: „Todle je teda poprvý, co slyším, že by si pes pučil aligátorův jazyk. Ale vim, že to bejvalo hezký zvíře. Bejval celej bílej, akorát na krku měl červený a žlutý pruhy. Takle krásnej byl, dokud nepotkal bratra Zajíce. Hehe! Dycky se musim smát, dyž pomyslim, jakej mazanej lump ten zajíc je.“

„Jo,“ řekl Sam Hopkins. „A eště k tomu všemu je zvykem zajíce tancovat při záři měsíce.“

„Same, dyž mistr dělá, tak učeň mlčí,“ vyštěkla Big Sweet a vyplivla žvýkáci tabák. „Teď říkám povídačku vo aligátorovi. No, takže aligátor byl krásný bílý zvíře s vočima jak uhel. Dycky plaval v řece, ale nikdy se neválel v bahně jak teď. Dyž vylez z vody, dycky si lech na čistou trávu, aby se celej nezamazal tím bahnem.“

Takže si takle jednou ležel na trávě v bažině, vopaloval se a pospával, dyž se vodněkud vyřítíl bratr Zajíc, proběh přímo přes bratra Aligátora a pak se zastavil. Bratr

Aligátor se zbudil a rozhlížel se vokolo, kdo to přes něho přeběh a takle ho zašpinil. Jen co zmerčil bratra Zajíce, zeptal se ho: „Bratře Zajíci, co to jako má znamenat, takhle po mě přeběhnout a zaflákat mi takle voblečení?“

Bratr Zajíc byl skovanej za keřama a jen vykukoval, aby viděl, kdo po něm de. Tak řek aligátorovi: „Nemám čas dívat se, kudy běžim. Mám problém.“

Aligátor se zeptal: „Co je to problém? Vo to sem eště nikdy neslyšel.“

Bratr Zajíc podivil: „Tys eště nikdy neslyšel vo problémech?“

Bratr Aligátor mu vodpověděl: „Ne.“

A Zajíc na to: „Aha, no tak si pěkně zůstaň kde seš a já ti ukážu, co to je problém.“

Rozhlíd se vokolo, esi je čistej vzduch, a vodběch. Bratr Aligátor si umyl ťápoty ze zad a zase šel spát.

Po nějaký době se bratr Zajíc vrátil se zapálenou loučí. Na každý straně bažinu zapálil, takže všude kolem bratra Aligátora hořely plameny. Zbudil se a chtěl utýct, ale ať běžel, kam chtěl, všude byl jenom voheň.

Pak uviděl Bratra Zajíce, jak si sedí pěkně v bezpečí a válí se smíchy. Zavolal na něho: „Bratře Zajíci, co se to tady kruci děje?“

„Tohle je problém, bratře Aligátore, ted'ka máš véélikej problém.“

Aligátor běhal ze strany na stranu, tam a zase zpátky. Po nějaký době proskočil voheň a s velikým začvachtáním skočil do vody. Sice se pěkně zchladil, ale byl z toho vohně celej začouzenej a voči měl červený vod kouře. Takže proto je neska aligátor černej – protože si z něho zajíc takle vystřelil.“

4. Komentář k překladu

V translatické literatuře není překlad dialektů řešen příliš obsáhle. Knittlová uvádí, že „v současnosti převažuje jako protějšek černošské angličtiny obecná čeština promíšená více nebo méně prvky ze spisovné vrstvy hovorové i z běžné mluvy nespisovné“ (2000, s. 110). Dále tvrdí, že konkrétně u dialektů je dokonalá reprodukce pragmatické informace nemožná, protože „slova dialektu cílového jazyka se dostávají do rozporu s místem děje a protože jsou příliš vázána na určitou skupinu lidí v rámci mluvčích příslušného jazyka“ (2000, s. 111). V některých případech by substituce dialektem cílového jazyka nepřinesla rovnost pragmatické informace a dokonce by mohla vyvolat nežádoucí konotace (např. ostravský hornický dialekt pro americké jižany). Knittlová navrhuje dva možné postupy. První spočívá v „částečné reprodukci pragmatické informace při úplné reprodukci informace sémantické“ (2000, s. 112), čímž se rozumí dosadit na místo slangových a nářečových slov výchozího jazyka hovorová slova cílového jazyka, která nesou stejnou sémantickou informaci. Druhý postup spočívá v oddělení sémantické a pragmatické informace a přemístění pragmatické informace na takové místo v cílovém textu, kde nebude působit rušivě. Jako další možnost uvádí s odkazem na Jägera kompenzaci, kdy je možné příznakový výraz výchozího jazyka přeložit neutrálním výrazem jazyka cílového, avšak je potřeba tuto změnu kompenzovat na jiném místě v textu (2000, s. 112). Při překladu byly využity všechny tyto strategie a jejich konkrétní příklady je možné nalézt dále v textu.

Jako výchozí jazykový útvar jsme se rozhodli použít tzv. obecnou češtinu, což je „základní nespisovný jazykový útvar užívaný na většině národního území v běžném každodenním hovoru“ (Sgall a Hronek, 1992, s. 27). Protože obecná čeština není nijak geograficky určena, nemělo by její použití vyvolávat negativní konotace, jako by tomu mohlo být v případě použití nějakého konkrétního dialektu, který je příliš vázán na určitou oblast nebo skupinu obyvatel. Značný rozdíl je v možné pozorovat mezi přímou řečí a vypravěčským pásmem, které je psáno ve standardní angličtině, a tím pádem i ve spisovné češtině. Nicméně vypravěči se v úryvku příliš mnoho prostoru nedostává, a tak je většina textu stylizována nespisovně.

Jak je zmíněno již v teoretické části, registr mluvčích BE se bude lišit podle kontextu a situace. Vzhledem k tomu, že v úryvku spolu komunikují přátelé a známí ve svém domácím prostředí, jedná se o velmi neformální projev bez zbytečných snah napodobovat standardní angličtinu. Zároveň je však ve své podstatě zcela prost vulgarismů a i míra vyloženě

expresivních výrazů je v původním textu relativně nízká. Expresivita je vyjádřena gramatickými odchylkami od standardní angličtiny, které se v češtině nedají ekvivalentně nahradit, a jsou proto kompenzovány na jiných rovinách, především na rovině slootovorné, hláskoslovné a prostřednictvím fonetického pravopisu. Až na pár výjimek tedy ani není možné přesně určit, který jev překladu by měl odpovídat kterému jevu originálu.

Všeobecnou snahou při překladu bylo udržet četnost jevů substandardních v míře únosnosti, vyhýbat se výrazům knižním, archaickým či naopak příliš současným (např. *zčekovat* pro *went down to see what it was* nebo *v poho* pro *dat's all right*), které by za několik let mohly působit příliš příznakově.

Zajímavým aspektem původního textu jsou drobné rozdíly v řeči postav, které bylo potřeba zohlednit i v překladu, a kterým je věnována podkapitola Rozdíly v řeči postav.

Vzhledem k tomu, že do češtiny již bylo přeloženo několik knih, které zachycují BE, některé z nich posloužily jako inspirace. Jednalo se zejména o *Prezidenta Krokadýlů* Warrena Millera v překladu Jana Zábrany a Josefa Škvoreckého, *Barvu nachu* od Alice Walker, kterou do češtiny přeložil Jiří Hrubý, a Bradfordovy *Pány Izraelity* přeložené Josefem Machem. Josef Mach se ve svém překladu, který vyšel v roce 1957, rozhodl pro poněkud neobvyklou techniku, a to ponechání některých frází v angličtině:

well, to se mi nechce líbit (102),

„**All right, boy**,“ řekl Mojžíš (108),

jsme zkrátka a dobře v pěkné rejži, Hospodine, **that's all** (98),

„**Yes, Sir**,“ odvětil Mojžíš (98).

Tematicky nejpodobnější knize *Mules and Men* jsou Harrisovy sbírky povídek *Strýček Remus*, které přeložil Ivan Poldauf (kompletní seznam knih, které posloužily pro inspiraci, se nachází v seznamu použité literatury). Všeobecně se dá říci, že se všichni překladatelé rozhodli pro obecnou češtinu, u každého z nich se však frekvence substandardních jevů velmi liší. Např. překlady Ivana Poldaufa příliš nereflektují většinu rozdílů mezi BE a standardní angličtinou, a tedy ani mezi obecnou a spisovnou češtinou, jak je patrné z ukázky na str. ????????. O něco ekvivalentnější je překlad Jana Zábrany, který je však ze zcela rozdílného prostředí – popisuje život černé harlemské mládeže v 50. letech, a je nabit vulgarismy. Snahou při překladu tedy bylo vytvořit jakousi střední cestu – překlad o něco expresivnější než Poldaufův, ale o něco méně expresivní než Zábranův.

Následující podkapitoly se věnují konkrétním rovinám textu, překladatelským řešením na těchto rovinách a jak se do nich promítá obecná čeština.

4.1 Gramatika

V původním textu jsou odchylky od standardní angličtiny evidentní (viz první kapitola). Ať už se jedná o záměnu minulého participia a minulého tvaru slovesa, použití perfektivního *done* pro zdůraznění ukončení děje nebo absenci *-s* ve 3. os. sg., nelze tyto jevy do češtiny zcela ekvivalentně převést. V češtině jsou zachovány standardní tvary sloves v minulém čase i standardní tvoření otázek, substandardismy jsou nahrazeny na jiných rovinách. V této podkapitole však chceme zmínit několik jevů, které si zaslouží krátký komentář.

Prvním z nich je fakt, že v některých případech je v původním textu možná dvojitá interpretace sloves. Není-li přítomno časové adverbium, není možné určit, zda se jedná o čas přítomný, vynechání koncovky času minulého nebo použití nestandardního tvaru. Tento problém se týká především sloves *see, come, get a begin*, u kterých se standardní tvar prakticky nevyskytuje ani ve větách, ve kterých jsou ostatní slovesa ve standardním tvaru. Takovéto případy bylo vždy nutno řešit vzhledem ke kontextu.

take a man I know up in West Florida (93)

si vemte toho chlapa ze západní Floridy, co ho **znám**

Ah see a chigger over in de fence corner (100)

viděl sem blechu, jak sedí na plotu

U prvního příkladu nemá na příběh vliv, zda mluvčí muže ze západní Floridy zná, nebo znával. Bylo tedy možné větu přeložit v přítomném čase. O něco komplikovanější je však kontext věty druhé. V případě, že by se jednalo o přítomnost, pravděpodobně by na blechu na plotě reagovaly i ostatní postavy, které se zrovna nacházejí na stejném místě jako mluvčí. Tím pádem se jedná o historický přezens.

Druhým problematickým jevem je prolínání časových rovin.

*de white man **stacked** up his great big ole silver dollars and **shook** 'em in his hand and says ... (93-4)*

bílej chlap si **vyskládal** na hromádku všecy ty stříbrný dolary, **zacinkal** jema v ruce a **řek**

*a boll-weevil **flew** onto de steerin' wheel of a white man's car and says...* (100)

květožrout **vlítne** do auta, kerý **řídí** bílej chlap, **sedne** si na volant a **říká** mu

Přestože je většina příběhů konzistentně v minulosti, je možné najít i pár výjimek, jako např. výše uvedený příklad z historiky o květopasovi. Ta se svojí strukturou podobá spíše vtipu, takže bylo vhodné ji přeložit přítomným časem. V některých případech se naopak časové roviny prolínají v překladu, a to především kvůli dynamičnosti děje.

*Says he **heard** a terrible racket and noise fown in de field, **went** down to see whut it was and whut you reckon? It was Ole Man Boll-Weevil whippin' li' Willie Boll-Weevil 'cause he **couldn't** carry two rows at a time.* (100)

Chlápek mi říkal, že **slyšel** nějakej děsnej randál z pole, tak se tam **de** podívat vocode, no a co myslíte? Starej Květopas **bičuje** Malýho Květopasa Willíka, že **neunese** dvě tobolky bavlny naráz.

4.2 Syntax a struktura textu

Podle Sgalla a Hronka se „rozdíly mezi funkčními variantami ve větné skladbě zpravidla netýkají přímo vztahu mezi obecnou a spisovnou češtinou“ (1992, s. 60). Jak uvádí, „daleko spíš tu jde o výběr prostředků podle povahy projevu“ (1992, s. 60). Vzhledem k tomu, že se jedná o písemný záznam neformální mluvené řeči, je typickým znakem původního textu jeho jednoduchá struktura, stereotypní větná stavba a opakování větných vzorců. Přestože povaha češtiny vyžaduje delší souvětí, mimo jiné i kvůli absenci možnosti zkracovat predikace nominálními vazbami, při překladu byla snaha vyhýbat se složitým souřadným souvětím a soustředit se spíše na souvětí souřadná. Také by se příliš nehodilo použití přechodníků nebo minulého podmiňovacího způsobu pro jejich komplikovanost a značně knižní povahu.

Zároveň bylo důležité věnovat pozornost výběru spojek, který by měl být v souladu s originálem spíše omezený. V překladu je časté nespisovné užití některých spojek, které jsou v obecné češtině používány i „ve významech, které jsou v oficiálním a psaném vyjadřování vyhrazeny spojkám jiným“ (Sgall a Hronek 1992, s. 62). Jako příklady je možné uvést:

jak Bertha začne, tak je lepší se zdejchnout,
hnedka **jak** sem zmerčil takovej starej železnej kotlik,
že neunese dvě tobolky,

kde spojka *jak* funguje jako spojka časová i podmínková a spojka *že* je použita pro příčinné spojení. K dalším syntaktickým jevům obecné češtiny patří kladení příklonek na začátek věty:

se mi ňák nezdá
se na to třese už vod tý doby, co žvejká tabák

a bohatší soustava vyjadřovacích prostředků, které v mluvené řeči slouží pro navázání a udržení kontaktu s posluchačem. V původním textu i v překladu je možné najít značné množství těchto tzv. přídatných větných prvků, jako např. *no, ále, no a, takže*, atd.

Zvláštním případem je použití zájmena středního rodu *tam*, kde samo není podmětem, ale podmět dubluje:

už **to** pěkně připaluje,
to už přestalo pršet a všici šli dom.

Podle Sgalla a Hronka (1992, s. 64) je jednou z charakteristik mluveného projevu posun rématu, které najednou nemusí být na konci věty, protože je ně dán dostatečný důraz v intonaci, jako v případě:

No, já tomu věřim. **Mě** nikdo v neděli na ryby nedostane.

Zajímavým rysem originálu je absence čárek na některých místech v textu. Jako příklad je možné uvést dvě téměř shodné věty:

klunk, klunk, you think Ah'm workin' but Ah ain't (93),
clink, clink, you think I'm goingter pay you, but I ain't (94).

První větu říká černochoch, což je evidentní díky monoftongizaci *I*. Zároveň je patrná absence čárky před *but*, která ovšem ve druhé větě, kterou říká bělochoch, zaznamenaná je. Bylo by

chybné považovat tento rozdíl za chybu v původním textu, naopak se jedná o další jemnou nuanci, kterou Zora Hurstonová chtěla odlišit BE od standardní angličtiny, a kterou bylo potřeba zachovat i v překladu:

břink, břink, ty myslíš že budu makat ale to seš teda na vomylu,
cink, cink, ty myslíš, že ti zaplatim, ale to seš tedy na vomylu.

Dále se původní text se vyznačuje absencí uvozovek u delších promluv, kde jsou uvozovky nahrazeny větším odsazením textu. Rozhodli jsme se zachovat odsazení, ale doplnit podle českého úzu uvozovky.

Jelikož se jedná o folklór, spousta příběhů má strukturu jako pohádka, a jak již bylo zmíněno, často se opakují stejné větné konstrukce nebo stejná slova. Můžeme uvést několik příkladů z různých míst v textu. Jedním z nejvýmluvnějších je struktura příběhu Jima Allena o tom, jak had přišel k jedu (98 - 9), ve které je možné najít hned několik příkladů.

everythin' trods upon me and kills off my generations
he's killin' up our generations
here, take dis poison and put it in yo' mouf
so de snake took de poison in his mouf
he's strikin' everythin' dat shakes de bush
Ah didn't mean for you to be ... killin' everythin' dat shake de bush
Ah ain't got no claws ... and Ah ain't got no feets

Jako další příklad je možné uvést pasáž z příběhu o nekonečné dýni (102). V první větě otec instruuje syna, který ve druhé větě vysvětluje svoji přítomnost v dýni dalšímu člověku.

*son, Ah done **dropped my hammer***
*go git it **for me***
*I tole him my ole man had done **dropped his hammer** and sent me to find it **for him***

Jako poslední příklad jsou již výše uvedené téměř shodné věty

*klunk, klunk, **you think Ah'm workin' but Ah ain't***
*clink, clink, **you think I'm goingter pay you, but I ain't.***

Tyto konkrétní případy se do češtiny podařilo převést a nepůsobí nijak rušivě:

všici po mně šlapou a **zabíjej moje potomstvo**
zabíjí naše potomstvo

vem si tendle jed a dej si ho do huby
tak si had vzal jed, dal si ho do huby
napadá **všecko co se hne**
zabiješ **všecko co se hne**
nemám žádný drápy... nemám žádný nohy

synku, **spadlo ně kladivo**
řek sem mu, že mému tatikovi **spadlo kladivo** a že mě ho poslal najít

břink, břink, **ty myslíš že** budu makat **ale to seš teda na vomylu**
cink, cink, **ty myslíš,** že ti zaplatim, **ale to seš tedy na vomylu**

Problém ovšem nastal při snaze stejně stereotypně přeložit příběh Larkinse Whitea o vačici, ve kterém čtyři věty, následující bezprostředně po sobě, začínají spojkou *so*:

So when rain kept comin' he fretted a lot 'cause he didn't have nothin' to play. So he found a ole cigar box and made hisself a banjo, but he didn't have no strings for it. So he seen de possum stretched out sleeping wid his tail all spread 'round. So Ham slipped up and shaved de possum's tail and made de string for his banjo out de hairs.
(105)

V českém textu by však násilné konstruování vět tak, aby vyhovovaly počáteční spojce působilo příliš uměle. Jediným místem, které bylo vhodné pro kompenzaci, je příběh o drozdech.

Ale byl hrozně hodnej na ptáky a drozdi byli jeho voblíbený. **Ale** to bylo eště dávno předtim, než první čověk začal stavět Skalistý hory. No **ale** potom toho chlapa někdo zabil a páč von žil tak hrozně, tak šel po smrti rovnou do pekla. Všici ptáci z toho byli

moc špatný, dyš ho viděli v pekle, a tak se ho zkusili dostat pryč. **Ale** ten voheň byl moc horkej, tak to vzdali – až na ty drozdy.

4.3 Rovina tvaroslovná

Ostatní jevy jsou rozdělené podle slovních druhů, jedinou všeobecnou charakteristikou, která se týká všech skloňovaných slovních druhů, je koncovka *–ma* v instr.:

vačice mívala huňatej vocas s dlouhý**ma** hedbábný**ma** chlupama
už vod tý doby ... co dělá s ná**ma** chlapama
uviděl vohromnýho sumce, jak se povaluje pod nějakej**ma** lilijema

U podstatných jmen mask. a neutr. pl. se vyskytuje koncovka *–ách* bez měkčení.

v novejch modrejch seržejovejch **voblekách**

Přídavná jména tvrdá jsou skloňována podle vzoru *mladej*, dochází tedy ke změně *–é/–í* na *–ý/–ej* a u množného čísla ke stírání rozdílů mezi rody a nedochází k měkčení.

bejval celej bílej, akorát na krku měl červený a žlutý pruhy
minulej rok už sem jel v pětisícech autech
hnedka jak sem zmerčil takovej starej železnej kotlik
drozdi byli jeho voblíbený
všici ptáci z toho byli moc špatný
slyšeli sme moskyty, jak řvou jak **vobrovský** aligátoři

U zájmen je možné pozorovat použití zájmena *ho* místo *jej* u neživotných maskulin i u neuter.

spadlo mi kladivo, dones ně **ho**
hnedka jak sem zmerčil takovej starej železnej kotlik, tak sem se pod **něho** vodplazil a
votočil sem **ho** dolů

U sloves dochází hned k několika změnám. První z nich jsou změny podle slovesných tříd. U sloves první třídy (vzory: *nese, peče*) při tvorbě minulého tvaru slovesa odpadá koncové *-l*, u sloves druhé třídy (vzor: *tiskne*) dochází k přeměně ze standardního *tiskl* na *tisknul*, v některých případech poté také odpadá koncové *-l*. U sloves třetí třídy (vzor: *kryje*) se koncovka *-i* mění na *-u*. U sloves čtvrté a páté třídy (vzory: *prosí, dělá*) odpadá koncové *-í* nebo se mění na *-ej*. Ze slovesa *být* se v 1. os. pl. stává *bysme*.

1. Bůh se nad tím na chvíli zamyslel a pak **řek**
pak si **všim** vačice
2. kdyby ně u vlasního baráku **ušknul** had
negr sebou **plácnul** na zem
párkrát **flák** plochou stranou sekery
3. já si z děckama **nehraju**
moc dobře si ten den **pamatuju**
4. tak proto aligátoři **nesnášej** psy
tak by měli rači sehnat vagón, ať tam ten písek **navozej**
5. esli ti drozdí **čekaj**, že tomu chlapovi někdy pomůžou
a proto už dneska vačice **nemaj** na vocasu chlupy

byli **bysme** všici moc rádi, dybys nám trošku zahrál na buben
tak nás **chlap** najal a dal nám ňáký voly, **abysme** vedli ňáký spřežení

U přičestí minulého a trpného dochází ke stírání rozdílů mezi rody:

zvířatům se to tak líbilo, že skoro na nic jinýho **nehrály**.

Elipsa pomocných sloves je jednou z vlastností, které mohly být do češtiny zcela ekvivalentně převedeny. Vzhledem k tomu, že se jedná o jev relativně geograficky omezený, není v překladu zohledněn plošně a týká se pouze jedné postavy – Willa House.

he' (is) layin' in de bushes there (98)

depak Joe, to dyž my (**sme**) se poflakovali po Texasu

já (**sem**) jednou šel s Joem na ryby

my (**sme**) s Joem Wileyem vandrovali po Georgii

já (**sem**) dostal spřežení se šesti volama

Pomocné sloveso *být* má v minulém času dva tvary: *přišel jsi* nebo *přišels*, ono *-s* ve slově *přišels* je tzv. příklonka, neboli nepřízvučné slovo vázané na pevnou pozici ve větě. Podle Sgalla a Hronka (1992, s. 56) je v Čechách běžné použití za prvním větným členem, tedy za slovesem nebo za prvním členem na něm závislým, zatímco na Moravě bývá příklonka až za slovesem.

No tak cos slyšel?

No tak co slyšels?

Jako drobnou kompenzaci některých jevů jsme se tedy rozhodli pro zcela nový přístup, a to je zdvojení a ztrojení stažených příklonek. Díky tomu mohly vzniknout konstrukce jako

No tak cos slyšels?

A to byl nejvěčší moskyt, cos kdys viděls?

Vzhledem k tomu, že se tento jev dá v překládaném textu uplatit pouze na dvou místech, nejedná se o jev rušivý a slouží tak spíše pro zpestření.

4.4 Rovina hláskotvorná

Typickým znakem obecné češtiny je diftongizace *-í* na *-ej*, která je v překladu konzistentně dodržována. U adjektiv především v koncovkách, ale i v nekoncevé pozici. U jiných slovních druhů ke změně dochází i v základu slova, přestože tento jev může působit pro Moraváky cize. Diftongizace je zohledněna i u přivlastňovacích zájmen.

vobrovitánskej moskyt, probod sosákem celej ten strom a sosnul si krev přímo
z tatikovejch zad
rejpál se v zubech
vohejbal dovnitř
Bůch vo tom chvílku přemejšlel
mejch šest volů

Dalším výrazným rysem obecné češtiny je krácení samohlásek, ke kterému dochází především v poslední slabice, a to zejména u *í* a *ú* (někdy psáno jako *ů*). Podle Sgalla a Hronka mluvíme o tzv. polodélkách, „které zpravidla nejsou dostatečně zvukově odlišeny od krátkých samohlásek“ (1992, s. 34). Proto v hovorové řeči dochází ke splývání některých tvarů, jako např. *ji* a *jí*, *naši* a *naší* atd. Vzhledem k minimálnímu rozdílu ve výslovnosti se jedná vlastně o příklad grafického dialektu, kterým jsou souladu s originálem odlišeni různí mluvčí.

Dále se samohlásky krátí před koncovým *-m* u sloves 1. os. sg., u přídavných jmen a u některých slov, spojek a někdy i ve vnitřní slabice. Naopak ke dloužení dochází jen u několika málo slov.

děcka, **mysim**, že je čas zasadit kukuřici
takže proto bych je nejradši všecky postřílel jen na je **vidim**
todle je teda prvně, co **slyšim**, že by si pes pučil aligátorův jazyk
předtim než sem se narodil
ted' **řikám** povídačku vo aligátorovi

v jedný sme vyjedli vosum kiláků **nahóru** a vosum kiláků **dólu**
já sem vám to říkal, ať deme rovnou dovnitř, a vy **né**, mysíte si, že sem starej blázen

Jako další jevy je nutné zmínit úženi *-é* na *-í* a použití protetického *v-* před počátečním *o-*, někdy i po předponě.

květožrout **vlítne** do auta
já si stojím za svym a nehnu se ani **vo** fous
a tak se k ní Chám příkrad a **voholil** jí ten **vocas**
ale bratr Pes řezal furt pryč, dokud nezvohavil aligátorovi **vobličej**

4.4.1 Skupiny hlásek

Jedním z rysů původního textu, které lze do češtiny ekvivalentně převést, je zjednodušování konsonantických skupin, k němuž v BE dochází především na konci slova. Čeština však nabízí více možností, a proto je zjednodušování jedním z nejvíce zastoupených jevů.

Redukce se týká souhlásek *t*, *d* a *k* na začátku slova před jinou souhláskou, nebo i v případě, kdy se nacházejí mezi dvěma souhláskami. Před skupinou souhlásek odpadáva také počáteční *v-* nebo *vž-*:

ty děláš, jak **dybys** Tookie a ty její natřásačky viděl poprvý
a **dycky dyž** slyšel, že někdo de
žrádlo pro koně, **depak** kukuřice na pražení
dyt' akorát bydlíš v jednom jejich baráku
proto má **neska** datel tak červenou hlavu
já sem dostal spřežení se šesti volama a Joe s **dvanásti**
šak já sem ho nechtěl zastřelit na jídlo
tak sem byl **zhůru** a sekerou sem jim ty sosáky vohejbal

Dále redukce zahrnuje i počáteční *j-*. Opačným případem je však slovo *jestli*, jenž se v překladu vyskytuje ve dvou zjednodušených formách *esi* a *esli*. Ve shodě s obecnou češtinou si však číslovka *jedna* počáteční *j-* zachovává.

já **sem** vopravdickej rybář
já **du** na ryby
starej Noe měl syna, co se **menoval** Chám
rozhlídl se vokolo, **esi** je čistej vzduch
esli to bude přítel, tak bude vopatrnej
to **sme** byli **jeden** rok trochu pozadu se sadbou
ale **jednoho** dne ho Noe přistich

Také dochází ke zjednodušování konsonantických skupin, u slova *ňáký* mizí dokonce celá slabika. Za zjednodušení je možné považovat i záměnu *mně* za *ně*.

povoz se dvěma mulama, **kerej** tam ztratil

dávno předtim, než první **čověk** začal stavěl Skalitý hory
bratr Zajíc byl **skovanej** za keřama
si **vemte** toho chlapa ze západní Floridy
pome si říct **ňáký** další historcky
stejně sme nikdá nezistili, kde **vlasně** končila
spadlo **ně** kladivo, dones **ně** ho

Ke zjednodušení konsonantické skupiny došlo také v případě číslovek

už sem jel v **pětisícech** autech a tendle rok udělám **desetisíc**,

kde v prvním případě dochází k vynechání celé jedné slabiky, zatímco ve druhé se jedná spíše o grafický dialekt.

Vypouštění nepřízvučné slabiky na začátku slov (*'member*, *'cided*) je dalším rysem, který je možno zcela ekvivalentně, leč v omezené míře nahradit.

brý ráno

brej večír

4.5 Pravopis a fonetický zápis

Při překladu se nabízela možnost kompenzovat gramatické charakteristiky BE i na rovině pravopisné. Deformace by se tak týkala všech problematičtějších jevů českého pravopisu, jako je záměna *i/y* (ne nutně pouze ve shodě přísudku s podmětem), *mně/mě* a *s/z*. Rozhodli jsme se však tuto možnost do překladu nezpracovat, a to jednak protože by změny nijak nereflektovaly reálnou výslovnost slova, což by ovšem nemuselo vadit, pokud bychom se je rozhodli chápat jako grafický dialekt. Nicméně problémem by zůstal fakt, že tyto prvky, na rozdíl od specifik BE, nejsou typické charakteristiky svébytného jazykového útvaru, ale regulární chyby. A chybami zůstávají i v obecné češtině. A proto je i v následujících příkladech *i/y* v přísudku podle rodu podmětu, a ne podle toho, jak podmět vnímá mluvčí:

voni ty drozdi **viděli**.

Podobným případem je sjednocení akuzativu a dativu u zájmena *ona*:

* honil **jí**

* dyž **jí** hodně pohnojíte

* pohřbili sme **jí**

Jak je uvedeno výše, podle Sgalla a Hronka se ve dvojici *ji* a *jí* jedná o tzv. polodélku, která není v mluveném projevu rozlišitelná, a proto by se chybné použití také dalo chápat jako grafický dialekt. Přestože se k tomuto řešení ve svých překladech uchýlili J. Hrubý i J. Škvorecký, rozhodli jsme se je zcela ignorovat a ponechat správný tvar zájmena.

Všeobecně se dá říci, že jsme se rozhodli tyto prvky do překladu nezahrnout především z toho důvodu, že by u některých čtenářů mohlo dojít ke špatnému pochopení, které by v konečném důsledku mohlo posílit jejich pocit, že takto je to správně (* v noci voda vopadla, tak zůstali háčky nad hladinou).

Využili jsme ovšem techniky grafického dialektu, a to v několika případech. Jedná se především o nahrazení hlásky *h* hláskou *ch*, a to jak na konci slova, tak ve shodě s obecně českou výslovností i na začátku slova, a v několika málo případech nahrazení hlásky *ž* hláskou *š*.

vite, že **Bůch** stvořil psa a aligátora bez tlamy

jednou takhle večer sem si **lech** a že puđu spát

moch bych bejt tvůj praděda

půlka ho **schořela**, tak sem vzal ten zbytek vody, co tam byl, a uhasil sem to

tak vybrali den, na kerým se všici **schodli**

všici ptáci z toho byli moc špatný, **dyš** ho viděli v pekle

Konzistentně dodržovaným jevem je i záměna slovesa být v 1. os. sg. *jsem* (*sem*) za *sen* v důsledku znělostní asimilace vždy v případě, kdy následuje slovo začínající na *t*. V ostatních případech je pravopis standardní *s*.

dal **sen ti** ten jed

uhasil **sen to**

já **sen ti** viděl puđu tak bídnou

šak **sem ho** nechtěl zastřelit na jídlo

než **sem** se narodil

Dále už se jedná grafický dialekt, jenž zaznamenává, v některých případech nespisovnou, výslovnost jednotlivých slov:

můj tatík koupil tady ten kus země a pěstoval tam **dyně**
vod tý doby už není co bejvala a dycky vypadá **zahambeně**
já sem jednou viděl, jak šla **užofka** po ještěrci
neklaf do archy
to by mě teda taky **zajmalo**
Jak dybys byla Dřevařská společnost **Evrglejds!**
měl **bendžo** a housle a možná taky kytaru

Také bylo možné foneticky zapisovat slova, ve kterých se znělé hlásky *v* a *d* vyslovují nezněle jako *f* a *t*, a slova s *ň* místo *n* v případech, kdy je *n* měkčeno následující samohláskou.

- * leží si **f** křoví
- * jak **hat** dostal **jet**
- * **fšici** se posadili na kořeny
- * tak **pot'** Cliffe, dem pro pruty
- * a proto **ňikdo** žádnýho drozda v pátek nevidí

Domníváme se však, že při konzistentním používání toho zápisu by text působil poněkud přetíženě. Stejně jako se Zora Hurstonová rozhodla soustředit pouze na některé charakteristiky BE, ani my v jsme překladu neuplatnili všechny možnosti, které se nabízely.

Výše uvedenému se vymykají dvě následující charakteristiky, které si zaslouží větší pozornost. Jedná se o použití dvou spíše moravských prvků u manželů Allenových. Prvním z nich je fonetický zápis výslovnosti u některých slov.

mě kdyby nebylo, tak tady **z** Jimem **zhnijete** ve špíně
já si **z** děckama nehraju
běž si hrát **ze** Samem a Cliffem a Eugenem
dalz ně dolu do prachu, **dalz** ně tudle vobranu
nechtěl sem, **abyz** napadal a zabíjel všecko vokolo

Tento jev by neměl být chápán ani jako chyba v *s/z*, ani jako grafický dialekt, nýbrž jako fonetický zápis reálné výslovnosti daných slov. U ostatních postav je v podobných případech buď grafickým dialektem naznačena obecně česká výslovnost, nebo uvedena spisovná předložka.

půlka ho **schořela**, tak sem vzal ten zbytek vody, co tam byl, a uhasil sem to
tak vybrali den, na kerým se všici **schodli**
jednou bylo takový vedro, že sem viděl, jak se **z** ledárny sebraly kopečky zmrzliny
já sem jednou šel **s** Joem na ryby

Druhým jevem je zápis fonetické znělostní asimilace.

vy určitě nepatříte **gžádný** církvi, že si tagle vymejšlite
to je **jagze** štěnětem
nemám se **jag** bránit
nechtěl sem, aby na vás hady něco **tagle** šlapalo
a **gdyž** na tebe **něgdo** šlápne, tak se braň

Konkrétní kombinace *g* a *z* nám připadá vhodná, protože jedná se o tvrdé souhlásky. *Jagze štěnětem* nám tedy přijde foneticky komplexnější než *jag se štěnětem* nebo *jak ze štěnětem*.

Tyto odchylky jsou tedy zcela záměrné a u jiných postav se nevyskytují, přestože se nabízí množství míst, kde by mohly být uplatněny. Nejedná se podle nás o prvky natolik moravské, aby působily rušivě. Jsou kompenzovány dvěma spíše českými prvky, jako je elipsa slovesa *jsem* u Willa House a diftongizace *ej* v kořenu slova (*rejpal*). Jelikož jsou manželé Allenovi z celého úryvku nejstarší a jejich mluva se mírně liší od mluvy ostatních postav, je vhodné ji i v češtině stejně drobně odlišit.

4.6 Rozdíly v řeči postav

Drobné rozdíly ve stylizaci řeči se však netýkají pouze manželů Allenových, ale všech postav v knize. Hurstonová jakožto profesionální folkloristka přesně zaznamenávala způsob řeči svých přátel, kterých jenom v překládaném úryvku přímo promluví patnáct. Při čtení je

patrné, jak pracovala s jazykem – přestože všechny postavy mluví BE, každý z nich je osobnost, a proto se kombinace specifických prvků u každé osoby mírně liší. Např. Larkis White používá standardní *-s* ve 3. os. sg. a Joe Wiley naprosto běžně používá minulé tvary sloves, až na dvě výjimky – *seen* místo *saw* a *come* místo *came*. Všeobecně je výskyt standardních minulých tvarů u sloves *see*, *begin*, *get* a *come* spíše ojedinělý – jedinou postavou, která používá *saw*, je Jim Presley. V textu je uvedeno několik variant jednoho slova, někdy dokonce i v jedné větě.

de 'gator didn't fall out **wid** de dog 'bout no **mouth** cuttin' scrape (106)

here, take dis **poison** and put it in yo' **mouf** (98)

he' layin' in de bushes there wid **poisin** in his **mouf** (98)

you go play **wid** Cliff and Sam and Eugene (98)

What's Friday got to do **with** the mockin' bird? (96)

dat ain't **what** Ah hea'd (100)

Well, **whut** did you hear? (100)

workin' in de swamp wid us **mens** (95)

Ah knowed two **men** who went to Tampa (99)

my ole man bought the same piece of **land** (102)

dat **lan'** y'all talkin' 'bout (103)

Ah was foolin' 'round in there all day, when **I** met a man (102)

take a man **I** know up in West Florida (93)

Tyto jemné nuance bylo nutné převést i do češtiny, a proto je možné v překladu najít dvě (či tři) varianty některých slov.

mně se vo nich **neska** bude snad i zdát

ale dyž vona byla líná, no stejně jako **dneska**

mysim, že si budu muset udělat novej vlasec na pstruhy

Tak se dam de podivat vocode, no a co **myslite**?

To jo, ale někerý bílý sou chytřejší, než **myslíš**!

stačí, **dyž** tam bude voda

všici ptáci z toho byli moc špatný, **dyš** ho viděli v pekle

co pastor se s ním natrápil, **šecko** to bylo marný

ta ještěrka zdrhala tak rychle, že se jí zapálil vocas a **všecko** začlo hořet

to už přestalo pršet a **všici** šli **dom**
večer sem si našteloval ňáký lanka s háčkama a šel sem **domů**
pokaždý, dyž se **ted'ka** podívá do zrcadla, brečí jak děcko jak vypadá
a proto **ted'ko** psa nenávidí
ted' říkám povídačku vo aligátorovi
nikdy se neválel v bahně
už se **nikdá** nevynořil

Např. Big Sweet a Sack Daddy používají konzistentně *nikdy*, zatímco Joe Willard a Joe Wiley *nikdá*. U Willa House se objevuje již zmíněná elipsa pomocného slovesa, u Big Sweet je u jediné naznačena výslovnost *dyš*.

4.7 Rovina lexikální

4.7.1 Název

V mnohém čtenáři může původní název díla *Mules and Men* evokovat dílo Johna Steinbecka *Of Mice and Men*, přeložené jako *O myších a lidech*. Proto jsme *O mulách a lidech* zavrhli, protože by název mohl působit poněkud ironicky. Nabízelo se přímočaré Lidé a muly, které nakonec ustoupilo názvu *Lidé i muly*, a to především kvůli poznámce ve studii Barbary L. Speicherové African-American Perspectives on Black English Vernacular. Speicherová v ní cituje Baldwina (1992, s. 385): „Přežívali jsme popisováni jako muly, jako bychom byli na světě jenom proto, aby měli bílí lidé pohodlí“.¹ Z toho vyplývá, že černoši byli chápáni jako méněcenní živočichové, kteří se hodí na práci. Nebyl brán ohled na jejich lidské potřeby nebo osobnosti. Proto je v názvu spojka i v kurzívě: aby bylo čtenáři hned jasné, že se nejedná o obyčejný vztah slučovací, ale spíše stupňovací. Byli jsme zároveň Lidé *i* muly... Původní aliteraci jsme se rozhodli v češtině nereflektovat.

¹ „We survived being described as mules, as having been put on earth only for the convenience of white people.“

4.7.2 Výběr slovní zásoby

Vzhledem k povaze původního textu bylo při překladu nutné vybírat i nespisovnou či slangovou slovní zásobu. Jak uvádí Sgall a Hronek (1992, s. 69), většina slovní zásoby je ve spisovné i obecné češtině stejná, zásadní je volba vhodného stylu. Slovní zásoba, použitá při překladu, by se dala rozdělit do následujících kategorií. Zaprvé se jedná o slova neutrální, společná spisovné i obecné češtině (*vačice, kladivo, schrupnout si*), zadruhé výrazy slangové (*červeňák*) a zatřetí slova nespisovná či expresivní (*užírat se, randál, vyšťourat, naštelovat, skrzevá, zaflákat, barák, liják, žrádlo*).

Otázkou bylo, zda překládat přezdívky postav. Vzhledem k tomu, že z celkového počtu patnácti postav mají přezdívku jen tři z nich (*Black Baby, Big Sweet* a *Sack Daddy*), rozhodli jsme se je nepřekládat, jednak protože by vedle anglických jmen mohly působit rušivě a nekonzistentně, a jednak z toho důvodu, že jsou složeny ze slov všeobecně srozumitelných, takže si čtenář udělá představu o jejich významu i bez velké znalosti angličtiny.

4.7.3 Specifická slovní zásoba

Typickým znakem překládaného úryvku je nadužívání slovního spojení (*great*) (*big*) *ole*:

great big ole silver dollars (94)

Ole Cuffee (93)

Ole Fogey (94)

big ole fish (95)

big ole cat-fish (96)

big ole fat ham off a rabbit (103)

ole tough woodpecker (103)

great big ole plumey tail (104)

ole cigar box (105)

great big ole tree (101)

Ole Nora (104)

V některých z těchto příkladů *great big* znamená doslova *veliký* a *ole* doopravdy *starý*, ve většině se však jedná pouze o slovní výplň, která nenesé žádný význam. V některých případech je charakteristika přeložena.

Ole Fogey (94)

starej blázen

big ole fish (95)

uviděl **vohromnýho** sumce

big ole fat ham off a rabbit (103)

pěknej kus šunky z **vykrmenýho** zajce

great big ole plumey tail (104)

s tím svym **vobrovskym** chundelatym vocasem

Ole Nora (104)

starej dobrej Noe

Ve většině případů jsme se však rozhodli tato expletiva nepřekládat a kompenzovat je štěrkovými slovy na jiných místech (*žejo, no, atd.*)

Dalším problematickým jevem je použití výrazu *lie* pro *příběh*. Jako jiný výraz je použito *story* nebo *tale*, zcela nezávisle na pravděpodobnosti příběhu. Překlad se liší případ od případu.

let's tell some more lies on Ole Massa and John (93)

pome si říct náký další **historiky** vo pánovi Johnovi

You b'lieve dat old lie? (97)

A ty věříš tady tý **povídáče**?

de way y'all tells lies (97)

že si tagle **vymejšlite**

*Ah know a **lie** on a black gnat (100)*

já vám řeknu vo komárovi

Poněkud nejednoznačným výrazem je *(my) ole man*, což podle slovníkové definice může znamenat jak *manžel*, tak *otec*, dokonce i *zaměstnavatel* nebo *nadřízená osoba*, v neposlední řadě také doslova *starý muž*. V celé knize je spojení *(my) ole man* použito v několika významech: jako *otec* v prvním příkladu, jako *starý muž* ve druhém:

*soon he left the house, mama said: "You chillun mak a fire in the stove and fix somethin' for de **old man** to eat" (123)*

*it wuz a **ole man** one time and he had de rheumatism so bad he didn't know what to do (75)*

Pro otrokáře je používán výraz *Ole Massa*, z čehož vyplývá, že *(my) ole man* v překládaném úryvku bude vždy odkazovat k otci.

Ole Man Boll-Weevil (100)

starej květožrout

*one day **my ole man** took some men (101)*

můj tatik jednoho dne vzal nějaký chlapy

***my ole man** bought dat same piece of land (102)*

můj tatik koupil tady ten kus země

***my ole man** had some rich land too (102)*

táta měl taky docela dobrou

***my ole man** would't farm on no po' land like dat (103)*

můj otec by na tak neúrodný půdě nikdy nefarmařil

Jelikož příběhy, v nichž jsou otcové zmiňováni, následují bezprostředně po sobě, bylo nutné vyhnout se repetici slova *otec*, proto je možné najít v textu několik synonym: *tatik*, *táta* a *otec*.

Každé z těchto slov nese jinou konotaci a není záměrem vyvolávat ve čtenáři dojem, že označení má jakkoliv naznačovat vztah mluvčího k jeho rodiči. Z toho důvodu jsme se snažili vybírat výrazy co nejméně konotačně zatížené a vyhýbat se vyloženě citově zabarveným označením jako *tatínek* nebo *fotr*.

4.7.4 Dovysvětlování

Jak již bylo zmíněno, u některých slov autorka nabízí v poznámce pod čarou dovysvětlení. Strategie přijatá pro překlad těchto výrazů a jejich vysvětlení se lišila případ od případu. Práce s některými výrazy přesně kopíruje originál: konkrétní výraz byl přeložen tak, aby bylo nutné ho v poznámce pod čarou vysvětlit.

*all dressed up in a tight **shake-baby** (93) – A dress very tight across the hips but with a full short skirt; very popular “on the jobs”.*

vyšňořená v nových **vlnovkách** – Druh šatů, které jsou velmi upnuté přes boky, ale dole se rozšiřují v krátkou bohatou sukni. Velmi populární mezi lidmi „z branže“.

*it was almost like a **log-rolling** (95) – When people used to get out logs to build a house they would get the neighbors to help. Plenty of food and drink served. Very gay time.*

bylo to skoro jako **valení dřeva** – Když dřív lidé nosili dříví na stavbu domu, sousedé jim pomáhali. Podávalo se hodně jídla a pití a bylo veselo.

*he drove a **stob** in de ground (102) – Stake.*

zapíchl do země **špicholák** – Kolík.

Šaty *shake-baby* jsou *vlnovky*, což má vzbudit dojem pohybu, jak se žena v krátké bohaté sukni vlní, *špicholák* je předmět se špičatým koncem, hodí se tedy na zapíchnutí do země. Jiné výrazy byly z různých důvodů přeloženy přímo.

*He hired a colored man to clear off some new ground, but dat **skillet blonde** was too lazy to work (93). – Very black person.*

Potřeboval vykácet kus lesa, tak si najal **negra černýho jak bota**.

Ah'm standin' in my tracks and steppin' back on my abstract (94) – I am standing my ground.

já si stojím za svým a nehnu se ani vo fous

*Ah see a **chigger** over in de fence (100) – A young flea.*

vidím **blechu**, jak sedí na plotu

*if you give it a plenty of **commercial-nal** (103) – Commercial fertilizer.*

dyž ji hodně **pohnojíte**

*Brer Rabbit went on and lit him a **li'dard knot** and come on back (108) – Lightwood, fat pine. So called because it is frequently used as a torch.*

po nějaký době se bratr Zajíc vrátil se zapálenou **loučičí**

Místo anglické verze Noemova jména *Noah* používají mluvčí zkomoleninu *Nora*, která je v poznámce pod čarou také vysvětlena. V češtině jsme se však rozhodli zachovat jméno Noe i standardní skloňování.

4.7.5 Geograficky vymezená slovní zásoba

Do geograficky vymezené slovní zásoby nepochybně patří jména tři živočichů, kteří se endemicky vyskytují v USA nebo Jižní Americe, a jsou tedy evropskému prostředí cizí. Jsou to *coach whip* (*Masticophis flagellum*), *race runner* (*Cnemidophorus sexlineatus*) a *boll-weevil* (*Anthonomus grandis*). Přestože pro ně existují české názvy (*užovka bičovitá*, *teju šestipruhý* a *květostas bavlníkový*), jsou to názvy příliš odborné a jejich použití v překladu by vzhledem k povaze textu nebylo příliš adekvátní. Mona Bakerová ve své publikaci *In Other Words* pro podobné případy nabízí jako řešení generalizaci, neboli překlad nadřazeným výrazem místo samotného hyponyma (1992, s. 26). Tak místo *užovky bičovité* v textu vystupuje *užofka* a místo *teju pruhovaného ještěrka*.

*Ah saw a **coach whip** after a **race runner** one day (97)*

já sem jednou viděl, jak šla užofka po ještěrce

Naopak *květopas bavlníkový* nemá v češtině žádný všeobecný nadřazený název, a proto nebylo možné tento výraz nijak zjednodušit. Místo toho jsme se rozhodli pro vytvoření vlastního názvu. Přestože samo slovo *květopas* naznačuje, že spásá květy, rozhodli jsme se použít o něco expresivnější výraz *květožrout*, a to jednak protože se jedná o škůdce, a není tedy jeho způsob stravování žádoucí, ale především protože je pravděpodobné, že by si pro něj mluvčí vytvořili nějaký důvěrnější název, a nepoužívali by odbornou terminologii. Z tohoto důvodu je v českém překladu navíc zmíněna i bavlna, aby bylo čtenáři jasné, o jaké květy se jedná.

*it was Ole Man **Boll-Weevil** whippin' li' Willie **Boll-Weevil** 'cause he couldn't carry two **rows** at a time (100)*

starej **květožrout** bičuje malýho **květožrouta** Willíka, že neunese dvě **tobolky bavlny** naráz

Poněkud problematický byl překlad dvou druhů hmyzu, které v originálu vystupují. Jedná se o *gnat* a *mosquito* (zkráceně také *skeeter*). *Gnat* je kterýkoliv zástupce čeledi stružilkovitých, bedlobytkovitých nebo smutnicovitých. Až na několik málo výjimek má většina zástupců těchto čeledí pouze latinské jméno. Jedná se o hmyz velmi malý, podobný mouše, protože však saje krev, rozhodli jsme se jej přeložit jako *komár*. Český překlad pro *mosquito* je také komár, takže je pro odlišení přeložen jako *moskyt*, což je slovo českému čtenáři známé. Zároveň působí poněkud exoticky, takže se hodí pro popis floridského prostředí, kde se příběh odehrává.

*a **gnat** had done et up de six-yoke team and de twelve-yoke team (101)*

mejh šest volů i těch dvanást volů vod Joea sežral **komár**

*dat wasn't no full-grown **mosquito** at dat (101)*

to byl eště malinkej **moskyt**

*a big old **skeeter** come up in de other side of dat tree (101)*

na druhou stranu toho stromu přišel vobrovitánskej **moskyt**

Mezi živočichy patří i vačice, savec typický pro americký Jih. Povídka o vačici vyžadovala drobnou změnu oproti originálu, a to změnu pohlaví. *De possum* je původně mužského rodu, v češtině je však *vačice* rodu ženského. Samci se říká *samec vačice*, neexistuje pro něj tedy zvláštní pojmenování. V překladu Ivana Poldaufa vystupuje v příbězích *kmotr Oposum*, tedy vačice rodu mužského. Domníváme se však, že tento výraz nemusí být čtenáři známý. V překládaném úryvku *Mules and Men* pohlaví roli nehraje, a bylo tedy možné ze samečka udělat samičku.

but de possum was lazy – jus' like he is today (105)

ale dyž **vona** byla líná, no stejně jako dneska

Do kategorie spíše regionální slovní zásoby jistě patří i výrazy *skillet blonde*, *Ole Cuffee*, *colored man*, *nigger* a *coon*, které všechny znamenají *osoba černé pleti*. Protože v češtině tolik synonym pro osobu černé pleti neexistuje, v textu se objevují pouze běžně používané výrazy jako *černoch*, *barevnej*, *černej jak bota*. Poněkud diskutabilním se může zdát použití slova *negr*, jež je dnes považováno za tabu jak v angličtině, tak v češtině. Vycházíme ovšem z toho, že kniha pochází ze třicátých let dvacátého století, kdy ještě bylo slovo *negr* používáno běžně. V celé knize nikdo vůči tomuto označení nejeví žádné námitky, a proto jsme se v češtině rozhodli tento výraz zachovat. Jelikož je to nejčastější označení, které se pro osobu černé pleti v knize používá, je použito i v případě výrazů, které se jinak ekvivalentně přeložit nepodařilo.

he hired a colored man but dat skillet blonde was too lazy to work (93)

tak si najal **negra černýho jak bota**

de nigger would flop down and go to sleep (93)

ten **barevnej** sebou plácnul na zem a vytuch

Sat'day night come and Ole Cuffee went up to de white man to git his pay (93)

v sobotu večer si šel **negr** pro plat

young Coon for running but old coon for cunning (94)

mladej **negr** má v nohách, ale starej, ten má v hlavě

niggers got all the signs and white folks got all de money (97)

pro **negry** sou zákazy, ať to bílejm nekazí

4.8 Říkanky a idiomy

V původním textu se vyskytuje velké množství rýmovaných říkanek, idiomů a několik slovních hříček. Strategie pro jejich překlad se lišila případ od případu, proto se budeme věnovat každému z nich zvlášť.

Look at Tookie, switchin' it and lookin' back at it! She's done gone crazy thru de hips. (93)

Divej na Tookie, **jak ta se vlní, a ty boky, no to je teda něco!**

Těmito slovy komentuje Joe Willard Tookie Allenovou, která se kolem skupiny mužů projde ve vlnovkách. Jedná se tedy o expresivní vyjádření toho, jak se mu v oněch šatech její tělo a chůze líbí. Vycházíme z předpokladu, že se žena v šatech vlní (jak napovídá už jejich název).

Dis boy 'bout to burst his britches since he been chawin' tobacco reg'lar and workin' in de swamp wid us mens. (95)

Tendle chlapeček se **nemůže dočkat**, až se vytáhne! **Se na to třese** už vod tý doby, co žvejká tabák a dělá s náma chlapama.

Pro *'burst somebody's britches* existuje český expresivní výraz *cvrknout do textilu*, který by se však do textu z třicátých let příliš nehodil. Proto jsme se rozhodli použít synonymní výrazy *nemůže se dočkat* a *se na to třese*, které dohromady vyjadřují původní myšlenku.

Y'all think Ah'm an ole Fogey. (94)

Mysite si, že sem **starej blázen**.

Starý pan Allen říká skupině mladších osob, že nemají čekat před pilou na předáka, ale že se mají jít zeptat dovnitř, jestli je pro ně ten den nějaká práce. Když předák přijde, informuje skupinku, že práce není – návrh pana Allena by jim tedy býval ušetřil čas, nikdo mu však nevěřil. Přestože doslovný překlad pro *Ole Fogey* je *staromódní*, je přeložen jako *starej*

blázen. Tento výraz sice nevystihuje onu představu zastaralých názorů, ale je v dané situaci ekvivalentní.

Young Coon for running but old coon for cunning. (94)

Mladej negr má v nohách, ale starej, ten má v hlavě.

Tímto moudrem pan Allen pokračuje v obhajobě svého návrhu. Rozhodli jsme se využít pro jeho překlad alternaci českého přísloví *kdo nemá v hlavě musí mít v nohou*, aby věta zněla jako existující přísloví.

Niggers got all de signs and white folks got all the money. (97)

Pro negry sou zákazy, ať to bílejnekazí.

Touto frází si Joe Willard stěžuje na fakt, že černoši nechodí v neděli rybařit jenom kvůli pověrám, které podle něj šíří běloši, aby měli v neděli u vody klid. Do českého překladu se podařil vkomponovat rým, takže fráze zní jako přísloví. Nabízela se i překlad *negry radši vystraší, ať jim ryby neplaší*, který by se ovšem vztahoval pouze ke zmiňovanému rybaření. Jelikož je fráze i v původním textu všeobecná, rozhodli jsme se pro stejně všeobecný překlad.

Biddy, biddy, bend my story is end. Turn loose de rooster and hold de hen. (99)

Zazvonil zvonec a pohádka je konec. Kohoutovi svobodu a slepici hrnec.

So Ah stepped on a pin, de pin bent and dat's de way de story went. (102)

Šláp sem na hřebík a ten se vochl a za celej tendle příběh moch.

Tyto dvě průpovědky označují konec příběhu. První z nich je částečně přeložena tradičním českým *zazvonil zvonec a pohádka je konec*, druhá část volně vystihuje myšlenku originálu – osvobození kohouta a zadržení slepice, za jakým účelem si můžeme pouze domýšlet. V češtině tak kvůli dodržení rýmu i ve druhé části došlo k explikaci významu. Druhá průpovědka může působit poněkud matoucím dojmem. Ukončuje příběh o nekonečné dýni, v jejíchž útrobach staví otec mluvčího lešení. Při stavbě mu spadne kladivo (kterým pravděpodobně přibíjí hřebíky), a vyšle syna, aby kladivo našel. Tomu se to nepodaří, a příběh ukončí touto větou. Může se tedy zdát, že na hřebík šlápl v dýni, druhá část věty však

odhaluje, že byl tento předpoklad mylný, a že se jedná pouze o říkanku, která se k příběhu nijak nevztahuje.

Went down to de river / heard a mighty racket / nothing but de bull frog / pullin' off his jacket! (100)

Šel dolů k řece / slyšel děsnej hluk / byla to jen žába / von čuměl jako puk!

Pravděpodobně popěvek, známý minimálně mladší generaci osob v knize. Za účelem zachování rýmu došlo k mírnému posunu významu, což ale není pro příběh nijak zásadní.

Ah seen some land so poor dat it took nine partridges to holler „Bob White“. (103)

Viděl sem tak půdu tak neúrodnou, že se z ní i kameny stěhovaly pryč.

Pravděpodobně neproblematičtější pasáž z celého úryvku. *Bob white* je citoslovce, které v angličtině koroptve vydávají. V češtině je jejich citoslovce *čiryk*, překlad *na jedno čiryk bylo potřeba devět koroptví* však nemá stejný zvuk jako v angličtině. Bylo tedy potřeba vymyslet nějaké jiné přirovnání na neúrodnou půdu. České přirovnání *neúrodná jako by ji posolili* však nefunguje, a to zejména protože se jedná o existující přísloví, a ztratil by se tak vtip originálu. Představa půdy, na které se nedaří ani kamenům, se tedy alespoň trochu blíží originálu.

But de land was so poor they had to wire up to Jacksonville for ten sacks of commercial-nal before dey could raise a tune on dat land. (103)

Ale ta zem byla tak neúrodná, že museli nejdřív poslat do Jacksonvillu pro deset pytlů hnojiva, páč jinak by tam církvi pšenka nekvetla.

Tato věta uzavírá příběh, ve kterém se lidé rozhodli věnovat neúrodnou půdu církvi, protože by na ní nic nerostlo. Nabízel se překlad *aby slovo Boží nepadalo na neúrodnou půdu*, ale jelikož je její neúrodnost zmiňována již několikrát, došlo by k nežádoucí repetici, navíc by význam odporoval celé pointě – jestliže by se půda po použití hnojiva stala úrodnou, jistě by se na ní dalo i něco vypěstovat. Přestože použitý idiom *jinak by tam církvi pšenka nekvetla* vyjadřuje prakticky to samé, zdá se nám o něco vhodnější, protože není natolik přímočarý.

When Ah'm shellin' my corn, you keep out yo' nubbins, Sam. (107)

Same, dyž mistr dělá, tak učeň mlčí.

Touto větou napomíná Big Sweet mladého Sama Hopkinse, který jí skočil do řeči. *Nubbin* je vadný či nezralý klásek kukuřice, její věta tedy doslova znamená *když já obírám pořádné klasy kukuřice, ty se s těmi svými nedomrlými klásky drž dál*, přeneseně tedy *když já mluvím, ty mlč*. Tomuto významu nejvíce odpovídá české *když mistr pracuje, učeň se dívá*. Vzhledem k situaci bylo vhodné nahradit druhou část přísloví poznámkou o tom, že by Sam měl být potichu.

Závěr

Cílem této práce byl autorský překlad úryvku z knihy *Mules and Men* od afroamerické spisovatelky Zory Neale Hurstonové. Hurstonová se narodila v roce 1891 v Alabamě a patřila mezi významné představitele tzv. Harlemské renesance, což bylo převážně afroamerické kulturní hnutí dvacátých let minulého století. V rámci Harlemské renesance se umělci snažili prostřednictvím svých děl bělošské společnosti přiblížit černošskou historickou zkušenost a životy obyčejných černochoů. Povídkový soubor *Mules and Men* vyšel v roce 1935 a zatím nebyl do češtiny přeložen.

Typickou charakteristikou knihy *Mules and Men* je fakt, že se vedle folklorních příběhů floridských afroameričanů snaží zaznamenat také způsob řeči, jakou venkovští černoši té doby mluvili. Hurstonová patří mezi první autory, kteří nevyužívali záznam dialektu pouze pro dokreslení charakteru postavy. Naopak se věrným záznamem snaží v souladu s filozofií Harlemské renesance vystihnout každodenní realitu života obyčejných, chudých černochoů.

Znaky, kterými se Black English (zkráceně BE) odlišuje od standardní angličtiny, jsou detailně popsány v první kapitole. Z hlediska gramatického mezi ně patří např. absence pomocného slovesa *to be* v přítomném čase (*you killin' everything dat moves*), použití slovesného kmenu místo minulého tvaru slovesa (*they come together and decided*), několikanásobný zápor (*Ah ain't got no claws*) nebo tvorba otázek bez inverze podmětu a pomocného slovesa (*Why he don't play de bass drum for us?*). Z fonetického hlediska je to především redukce nepřízvučných počátečních nebo prostředních slabik (*'member*), monoftongizace diftongů (*Ah* místo *I*) a výslovnost znělého *th* jako *d* (*dem* místo *them*).

Pro překlad do češtiny jsme se vzhledem k neformální povaze původního textu rozhodli použít obecnou češtinu, což je nespisovný jazykový útvar, jímž se mluví na většině národního území. Nedochází tak k negativním konotacím, které by mohlo vyvolávat použití konkrétního, geograficky jasně vymezeného dialektu.

Většina jevů, které jsou pro BE typické, však nemá v obecné ani ve spisovné češtině přímý ekvivalent. V překladu jsou zachovány standardní tvary sloves v minulém čase i standardní tvoření otázek. Substandardismy bylo tedy nutné nahradit na jiných rovinách, a to na rovině tvaroslovné, hláskotvorné a prostřednictvím fonetického zápisu.

Na rovině tvaroslovné se jedná především o nespisovné koncovky (ve *voblekách*, *velikej*), změny u všech slovesných tříd (např. u sloves páté třídy odpadá koncové *-í*: *čekaj*, *nemaj*) a použití *bysme* (*byli bysme všici moc rádi*).

Na rovině hláskoslovné změny zahrnují diftongizaci *-í* na *-ej* (*rejpal se*, *mejch šest volů*, *přemejšlel*), dále krácení samohlásek (*vidim*, *řikám*), použití protetického *v-* (*vobličej*, *vobrovskej*) nebo zjednodušování konsonantických skupin (*dycky*, *dyť*, *menoal se*).

Fonetický pravopis nabízel možnost kompenzovat gramatické odchylky BE od standardní angličtiny záměrným chybováním v některých problematických jevech českého pravopisu. Mohlo se tak jednat o záměnu *i/y*, *s/z* nebo *mě/mně*. Vzhledem k tomu, že se ale jedná o chyby, a ne o charakteristické znaky nějakého substandardního jazykového útvaru, rozhodli jsme se je do překladu nevkomponovat.

V překladu je však použita technika tzv. grafického dialektu. Jedná se o zápis určitých změn oproti standardní ortografii, díky kterým je rozdílnost literární řeči na první pohled evidentní. Grafický dialekt však nijak nemění reálnou výslovnost daného slova (*to by mě teda zajmalo*, *užofka*, *Bůch*, *všici se schodli*).

Zajímavostí původního textu jsou drobné rozdíly v řeči postav. V textu je tak možné najít několik variant zápisu jednoho slova (*mouth – mouf*, *Ah – I*), nebo použití jevů standardní angličtiny spolu s jevy typickými pro BE. Tyto jemné nuance bylo nutné reflektovat i v češtině, a proto je v překladu možné u některých postav najít jevy, které se u jiných nevyskytují, jako např. elipsa pomocného slovesa u Willa House (*já jednou šel na ryby*) nebo fonetická asimilace (*to je jagze štěnětem*) u manželů Allenových. Také se vyskytují dvě či tři varianty jednoho slova (*nikdy – nikdá*, *dneska - neska*), přičemž u každé postavy je výběr varianty konzistentně dodržován.

Výběr lexika se pohybuje od výrazů neutrálních, které jsou spisovné i obecné češtině společné (*vačice*, *kladivo*) přes výrazy slangové (*červeňák*), až po výrazy obecně české s platností výrazně nespisovnou (*kravál*, *chcípát*, *zmerčit*). Zvláštní pozornost bylo třeba věnovat překladu názvů některých živočichů (jako např. *gnat* nebo *coach whip*), kteří žijí endemicky v USA nebo Jižní Americe, a často pro ně neexistuje české názvosloví.

Poněkud problematickými pasážemi originálního textu byly také idiomy, jazykové hříčky či říkanky, které bylo třeba řešit vždy vzhledem ke kontextu tak, aby byl překlad ekvivalentní.

Ah seen some land so poor dat it took nine partridges to holler „Bob White“. (103)

Viděl sem půdu tak neúrodnou, že se z ní i kameny stěhovaly pryč.

Na závěr bychom rádi uvedli ukázkou z původního textu i překladu. Znaky BE a obecné češtiny jsou vyznačeny tučně. Vzhledem k povaze textu není možné uvést jediný odstavec, který by obsahoval všechny prvky BE nebo obecné češtiny, které v práci zmiňujeme, a které jsou v překladu použity, proto slouží následující ukázkou spíše orientačně.

„**Dat wasn't no** full-grown mosquito at **dat**,“ said Eugene Oliver. „**Ah** was travellin' in Texas and laid down and went to sleep. **De** skeeters bit me so hard till **Ah seen** a **ole** iron wash-pot, so **Ah** crawled under it and turned it down over me good so **de** skeeters couldn't **git** to me. But you know **dem** skeeters bored right thru **dat** iron pot. So **I (was)** up wid a hatchet and bradded their bills into de pot. So they flew on off 'cross Galveston bay wid **de** wash pot on their bills.“ (101)

„To byl **eště** malinkej moskyt,“ namítl Eugene Oliver. „Já **sem** cestoval po Texasu a jednou **takle** večer sem si **lech** a že **puđu** spát. Ale tak se do mě dali moskyti, že hnedka jak sem zmerčil **takovej** **starej** železnej kotlík, tak sem se pod **něho** vodplazil a **votočil** sem **ho** dolů, aby na mě nemohli. Ale **víte** co? **Voni** ten kotlík probodali sosákama úplně durch. Tak sem byl (**v**)zhůru a sekerou sem jim ty sosáky **vohejbal** dovnitř. Takže pak **vodletěli** přes Galvestonskou zátoku s kotlíkem na **sosákách**.“

Summary

The purpose of the current thesis was to present the first Czech translation of a passage from Zora Neale Hurston's novel *Mules and Men*. Hurston was born in 1891 in Alabama and later in her life became one of the leading figures of the Harlem Renaissance, a predominantly Afroamerican cultural movement that spanned the 1920s. Artists, involved in the movement, strove for greater recognition of Afroamerican historical experience and ordinary Afroamerican lives through art. Hurston's folklore collection *Mules and Men* was first published in 1935 and has never been translated into Czech.

Mules and Men not only strives to preserve the folklore tales. It also captures in detail the variety of English spoken by Black people – the Black English. Hurston was one of the first authors who did not incorporate a dialect into their work only to emphasize the linguistic idiosyncracies of a character's speech. Her realistic representation of Black English with all its peculiarities, on the contrary, serves to depict the everyday reality of the lives of ordinary and poor Afroamericans. This approach is in perfect compliance with the concept of the Harlem Renaissance.

The features of Black English (hereinafter referred to as BE) are discussed in detail in the first chapter of the thesis. Among other grammatical features there are absence of copula/auxiliary *is* and *are* for present tense states (*you killin' everythin' dat moves*), use of verb stem as past tense (*they come together and decided*), multiple negation (*Ah ain't got no claws*) or formation of questions without inversion of the subject and auxiliary verb (*Why he don't play de bass drum for us?*). Regarding the phonetic features, it incorporates deletion of unstressed initial and medial syllables (*'member*), monophthongal pronunciation of *ay* (*Ah* for *I*) and reduction of final consonant clusters (*lan'* for *land*).

Black English was translated into Czech by the only suitable language variety available – the so called *obecná čeština*, or Common Czech. It is a colloquial Czech register, used on most of the national territory, without any too specific geographical borders. It thus does not connote any specific group of inhabitants or a region and should have no negative connotations for readers from any part of the country.

Most of the BE features have no direct equivalent in standard nor Common Czech. The translation preserves standard way of forming questions and standard past tense verb forms. Any substandard features had to be dealt with on non-grammatical levels of the

language. These were the morphology and phonetic levels and via pseudo-phonetic transcription.

The key aspects of morphological changes were the use of non-standard endings (such as *ve voblekách* for *v oblecích*, *velikej* for *veliký*), changes in formation of grammatical conjugations (such as *řek* for *řekl*, *dělaj* for *dělají*, *ušknul* for *uštkl*), the use of non-standard conditional *bysme* instead of *bychom* and unified instrumental ending *-ma* in plural (such as in *s náma chlapama* for *s námi chlapy*).

The main phonetical features of Common Czech are diphthongization of *-í* (sometimes *-ý*) to *-ej* (*rejpál* for *rýpál*, *mejch šest volů* for *mých šest volů*, *přemejšlel* for *přemýšlel*), shortening of vowels (*vidim* for *vidím*, *řikám* for *řikám*), the addition of prothetic *v-* to words beginning in *o-* (*vobličej* for *obličej*) and reduction of consonant clusters (*neska* for *dneska*, *dycky* for *vždycky*).

It was possible to incorporate various common grammatical mistakes into the pseudo-phonetic transcription. This would apply to changes in standard grammatical agreement (such as in *ženy mívali* instead of *ženy mívaly*), use of incorrect preposition *s/z* (*přišel z dárkem* for *přišel s dárkem* and *je s vesnice* for *je z vesnice*) or incorrect spelling of declensions in the pronoun *me* (*viděl mně* for *viděl mě* or *dal mě to* for *dal mně to*). These changes do not influence the pronunciation, nevertheless, they are mistakes, and remain mistakes even in Common Czech. Therefore we decided not to use them in the translation.

On the other hand, the eye dialect technique was used. Eye dialect serves to call the reader's attention by representation of non-standard spelling, which captures the real pronunciation of the words (*to by mě teda zajmalo* for *to by mě teda zajímavalo*, *užovka* for *užovka* or *Bůch* for *Bůh*).

One of the features of the original text are slight differences in the speech of various characters. Thus several representations of one word (*Ah – I*, *mouth – mouf*), or the use of standard grammatical features alongside non-standard BE features can be found in the original text. These minor variations had to be taken into account while translating into Czech. Therefore it is possible to find specific linguistic features in some characters, such as the absence of copula in Will House's speech or representation of phonetic assimilation in the speech of the Allens. Also two or three variations of one word can be found in the translation (*nikdy – nikdá*, *dneska – neska*). The choice of a specific feature in a character is consistently adhered to throughout the whole text.

The choice of vocabulary ranges from neutral expression, which are common both to standard and Common Czech (*vačice* for possum, *kladivo* for hammer), to slang or obviously

non-standard expressions, which usually have a synonym in standard Czech (*kravál* for standard *hluk* – racket, *zmerčit* for standard *vidět* – to see).

Somewhat problematic for translation were the idiomatic expressions, wordplays and rhymes. These had to be translated with regard to the context. The literal translation of the following translation is “*the land was so poor that even the stones moved out from it*”.

Ah seen some land so poor dat it took nine partridges to holler „Bob White“. (103)

Viděl sem půdu tak neúrodnou, že se z ní i kameny stěhovaly pryč.

To finish, we would like to present an extract from the original text and the translation. The features of Black English and Common Czech are in bold. As it is impossible to select a passage covering all the characteristics of Black English and Common Czech dealt with in the translation, this excerpt only should serve for informational purpose.

„Dat **wasn't no** full-grown mosquito at **dat**,“ said Eugene Oliver. „**Ah** was travellin' in Texas and laid down and went to sleep. **De** skeeters bit me so hard till **Ah seen** a **ole** iron wash-pot, so **Ah** crawled under it and turned it down over me good so **de** skeeters couldn't **git** to me. But you know **dem** skeeters bored right thru **dat** iron pot. So **I (was)** up wid a hatchet and bradded their bills into de pot. So they flew on off 'cross Galveston bay wid **de** wash pot on their bills.“ (101)

„To byl **eště** malinkej moskyt,“ namítl Eugene Oliver. „Já **sem** cestoval po Texasu a jednou **takle** večer sem si **lech** a že **půdu** spát. Ale tak se do mě dali moskyti, že hnedka jak sem zmerčil takovej **starej** železnej kotlík, tak sem se pod **něho** vodplazil a votočil sem **ho** dolů, aby na mě nemohli. Ale **vite** co? **Voni** ten kotlík probodali sosákama úplně durch. Tak sem byl (**v**)zhůru a sekerou sem jim ty sosáky **vohejbal** dovnitř. Takže pak vodletěli přes Galvestonskou zátoku s kotlíkem na sosákách.“

Anotace

Během dvacátých let minulého století probíhala v USA tzv. Harlemská renesance. Jednalo se o hnutí převážně afroamerických umělců, kteří se prostřednictvím umění snažili přiblížit černošskou kulturu a historickou zkušenost bělošské společnosti. Mezi prominentí autory Harlemské renesance patří i Zora Neale Hurstonová, jejíž stěžejní dílo *Mules and Men* zatím nebylo přeloženo do češtiny. V této práci předkládáme přeložený úryvek z této knihy, doplněný o překladatelský komentář.

Důležitou charakteristikou knihy *Mules and Men* je fakt, že je z velké části psána v tzv. Black English (BE), neboli černošské angličtině. Ta byla vždy považována za pouhou zkomolenou verzi angličtiny standardní. V šedesátých letech minulého století se jí však jazykovědci začali zabývat do hloubky a přišli se zjištěním, že se jedná o svébytný jazykový útvar, jenž má svá vlastní, jasně daná pravidla. Tyto charakteristiky jsou vysvětleny v teoretické části práce, která se dále věnuje původu BE a jejímu výskytu v americké beletrii.

Praktická část práce je tvořena samotným překladem, pro který jsme se rozhodli využít nejvhodnějšího jazykového útvaru, který čeština nabízí – obecnou češtinu, kombinovanou se změnami ortografie u některých jevů nebo slov. Po překladu následuje překladatelský komentář, ve kterém se v několika podkapitolách zabýváme všemi rovinami překládaného textu a konkrétním aplikacím obecné češtiny na těchto rovinách. Speciální pozornost je věnována problematickým pasážím originálu.

Klíčová slova: Hurstonová, Black English, afroamerická angličtina, překlad, obecná čeština

..

Annotation

The Harlem Renaissance was a 1920s American cultural movement of predominantly African-American artists, who strove for a greater recognition of African-American culture and historical experience through art. One of the prominent writers of the Harlem Renaissance was Zora Neale Hurston, whose work *Mules and Men* has not been translated into Czech yet. This thesis presents a translated passage from the book, accompanied by a translation commentary.

An important characteristic regarding *Mules and Men* is the fact that a great part of the work is written in Black English (commonly shortened as BE). Black English has always been considered a mere badly learned variation of standard English. Only in the 1960s did linguists become highly interested in Black English and discovered that BE is an independent dialect with highly structured system and rules. These rules are explained in the theoretical part of the present thesis. This portion of the thesis also deals with the origins of BE and its representation in American fiction.

The practical part consists of the translation itself. We decided to use the only suitable Czech interdialect - *obecná čeština*, Common Czech, and the so-called eye dialect. The translation is accompanied by a translation commentary, which deals in several subchapters with all the levels of the translated text, giving specific examples of the use of Common Czech for the BE original. A separate subchapter is dedicated to problematic passages of the original text.

Keywords: Hurston, Black English, African-American English, translation, non-standard Czech, Common Czech

Seznam použité literatury

1. primární zdroj

HURSTONOVÁ, Zora Neale, 1995. *Folklore, Memoirs, & Other Writings*. New York: The Library of America.

2. sekundární zdroje

BAKEROVÁ, Mona, 1992. *In Other Words. A Coursebook on Translation*. Oxford: Routledge.

BURLING, Robbins, 1973. *English in Black & White*. University of Michigan.

DILLARD, J.L., 1973. *Black English*. New York: Vintage.

FASOLD, Ralph W. Tense and Form Be in Black English. In: *Language*. Linguistic Society of America, 1969, 45(4), s. 763-776.

HOLTONOVÁ, Sylvia, 1984. *Down Home and Uptown. The Representation of Black Speech in American Fiction*. London: Associated University Press.

KNITTLOVÁ, Dagmar, 2000. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc.

LABOV, William, 1972. *Language in the Inner City: Studies in Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

MYHILL, John. The Rise of Be as an Aspect Marker in Black English Vernacular. In: *American Speech*. Duke University Press, 1988, 63(4), s. 304-325.

PETRÁŠOVÁ, Věra. *Literární stylizace černošské angličtiny a její funkčně ekvivalentní překlad*. Olomouc, 2010. Magisterská práce. Univerzita Palackého. Fakulta filozofická.

RICKFORD, John R., 1999. *African American Vernacular English*. Malden: Blackwell.

SGALL, P., HRONEK, J., 1992. *Čeština bez příkras*. Jinočany: H & H.

SPEICHER, Barbara L, MCMAHON, Seane M. Some African-American perspectives on Black English Vernacular. In: *Language in Society*. Cambridge University Press, 1992, 21(3), s. 383-407.

3. terciární zdroje

BRADFORD, Roark, 1957. *Černošský Pán Bůh a Páni Izraeliti, Starej Zákon a Proroci*, Praha: Československý spisovatel.

HARRIS, Joel Chandler, 1959. *Rozprávky strýčka Rémuse*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1959.

HARRIS, Joel Chandler, 1977. *Nové rozprávky strýčka Rémuse*. Praha: Albatros.

HARRIS, Joel Chandler, 1883. *Nights With Uncle Remus, Myths and Legends of the Old Plantation*. Boston: James R. Osgood and Company.

MILLER, Warren, 1990. *Prezident Krokadýlů*. Praha: Odeon.

STUHL, Vladimír, 1981. *Dolů po Mississippi – americké pohádky*. Praha: Albatros.

STUHL, Vladimír, 1981. *Strejček z Texasu*, Praha: Melantrich.

WALKEROVÁ, Alice, 2001. *Barva nachu*, Praha: Argo.